

bokselskap.no, 2016

Tryggve Andersen: *Bispesønnen og andre fortællinger*

Teksten i bokselskap.no følger 1. utgave, 1907 (Kristiania, Aschehoug).

Digitaliseringen er basert på fil mottatt fra Nasjonalbiblioteket (nb.no)

ISBN: 978-82-8319-309-1 (digital, bokselskap.no), 978-82-8319-310-7 (epub),
978-82-8319-311-4 (mobi)

Teksten er lastet ned fra bokselskap.no

Tryggve Andersen

Bispesønnen og andre fortællinger

bokselskap.no

2016

[Dengang Bartol drev av –](#)

[Øster i skjærene](#)

[Færdig](#)

[Den store sukses](#)

[Bispesønnen](#)

[DENGANG BARTOL DREV AV –](#)

I.

[3] Det hadde regnet jevnt fra morgenen av. Da det gav sig ved kaffetid, slapp ikke høsttaaken slettfjeldet sørpaa øen, og himlen hang lav og tung over den vide, dyrkede myrstrækning, opsitterne hadde delt i akerflækker og engteiger, og rundt den de hadde bygget sine hvitmalte stuer og rødmalte uthus tæt ind til bratte, graa knauser, som stængte for synet av havet.

Men i nord, bak knauserne, klarnet det saa smaat, og efter solnedgang lyste en bred, gulblank strime under skylaget.

Ut av en stue, som laa i ly av en klynge vældige piletrær, traadte en ung kone med et skureforklæ omkring stakken og opbrættede ærmer, strøk det stride, mørke haar fra panden, [4] la hodet paa skakke og kikket paa veiret. Hun var liten av vækst og tykfalden, men førte sig rask og letvint.

Det kunde være usikkert, om det blev mere regn til natten – likegodt kunde – det bli mere av den nordøst-kulingen, som hadde staat før i uken. Og mon han Bartol skulde være ventendes fra sjøen i kvæld? – Han var lodsgut paa skøiten til Lønvik-lodserne; de seilte forrige torsdag, nu var det lørdag, og dette blev en dryg tur. Sjelden blev de længer end uken –

Hun sukket tvilende, gik til vedskjulet efter et fange granbar og tok paa at pynte dørstenen. Indendørs var hun alt færdig med at stelle til helgen, og større strævet var det jo ikke endda, og blev det ikke dette fjerdingaaret – de hadde først giftet sig i paasken.

Det trasket subbende paa den bløte sti mellem piletrærne; nabofolkene, Henrik og Torgine, kom trækkende med krøtterne fra utmarken. Hun skottet over skulderen uten at ænse dem synderlig, for hun var ikke rigtig sams med dem, skjønt kjærringen var søskendbarnet hendes. De hadde ikke likt, at Bartol sluttet fare og giftet sig, da han arvet jordveien sin, den de hadde spekulert paa at snake til sig for billig kjøp. De var av den lure arten, som [5] maa spekulere stændig og helst i næstens skade.

Mager og blekvoren og rødskjægget ruslet manden forbi med bjeldkoen; høi og grovlemmet og svarthaaret skridtet kjærringen efter og leiet to kyr.

«Godkvæld,» hilste hun stutt og stanste. «Har du faat han Bartol hjem naa, Martine?»

Den unge konen rettet sig fort og hilste igjen. Nei, det var nok ikke saa bra – Hadde de hørt noget til ham kanskje?

Torgines store, brune øine glante blankt og tomt; Henrik snudde sig og svarte. – Nei, de hadde just ikke det, sa han sagtmodig og smilte med de tynde læperne sine, slik han pleiet. Han kunde akkurat fortælle, at begge lodserne var hjemme i

Lønviken: Han Arnt kom onsdag, og han Jens var paa dampskibet idag – hadde seilt en bark til Moss og reist derfrå med jernbanen – og han spurte efter skøiten – –

Martine bøiet sig og plukket barkvistene bedre ind mot dørstokken. Mente ikke Jens noget om, naar den kunde være ventendes?

Næ, det lot ikke til det; han haapet, den hadde ligget still paa vestlandet ensteds i det værste ulkeveiret. – Manden nikket og ruslet videre.

[6] «Saa da, Guldros!» – Kjærringen rykket i leietauget og slet kyrene unda de gilde pionbuskene i blomsterbedet ved røstet. «Det blir ikke fælt meget av den hyggen at ha han Bartol hjemme,» mumlet hun og blunket og snurpet munden. «Og sagtens hadde du hat ham lunere forvaret paa en ordentlig skute end paa den vesle skøiten– Saa da, Guldros! Vil du lite, Gaasa!» hyfset hun paa krøtterne og skyndte sig efter manden.

Den unge konen vyrdet ikke trættes med hende og svælget hidsigheten. Hun gjorde en vending borti fjøset til den ene koen, de aatte, og saa kikket hun atter paa veiret. Den klare strimen ruvde høiere paa himlen og var blet mattere gul; der var svakt drag i skyerne, og taaken sørpaa fjeldet hadde lettet og væltet tilhavs. Ventelig blev det kuling eller pent veir, ikke regn – Forresten var det en styg Jupi'ter i almanakken, den hadde kollission med maanen –

Hun gik ind og spiste, og siden fandt hun rent ombytte til Bartol og hængte tøyiet paa en snor i skorstenen. Et par hoser trængte stopning, og det blev hun sittende længe med, og det var svart kvæld, da hun laaste døren og la sig til at sove. Men over midnat vaaknet hun ved, at nordøsten suste og bruste i piletrærne; hun foldet hænderne, kviskret [7] fadervor og sovnet paany, for hun hadde godt sovehjerte.

— — — — —

Som det skumret drev en lodsskøite i blikstillen og taaken langt tilhavs.

Den svære, skulderbrede kar i styrerummet var alene ombord; han sat og suget paa snadden sin og rugget døsigt, hvergang baaten duvet i dønningen, saa de revede seil dasket og slang.

Han var snaut god for at holde øinene aapne, endda han nys lunket paa kjelen

og heldte i sig en slurk glohet kaffe. Men det var ogsaa igaarnat han sidst hadde slanget sig skikkelig, inden han i solrendingen gik seil fra den viken, dér han et helt ettmaal hadde ventet paa, stormen skulde bedage sig. – – En friskende bris var det den morgenen – han kunde været hjemme i en fei – saa hadde en regnskur tat magten fra den, og om eftermiddagen døde vinden platt av. Og med ett likesom oste skodden op av selve sjøen, og han var blet liggende og drive i tykken, mens den forbaskede østa-strømmen stadig skysset ham den galne veien med adskillig fart.

Han gjespet og skuttet sig, saa det raslet og knaket i oljeklærne. – Høh, jasan! Ikke underlig, han blev døsen: En stiv tørtørn var [8] det, før begge lodserne fik skib, og slemmere efterpaa – og nu led det paa andre døgnet uten en blund ... Koldt blev det og i denne raa luften. Han puttet snadden i lommen og bet sig en skraa til avveksling; den varmet bedre i kjæften.

– Skulde her ikke bli en taugbaat at træffe? Han gisset, han var i det farvandet, de loverte og snuste efter kjans i saant veir, og en pyntelig kaptein vilde gjerne laant ham en ende et stykke opigjennem fjorden ... Aanei, det var ute av deres kurs, for vestlig. – – Der fløt en skarve galeas nogen kabellængder agtenfor, han passerte kloss under den ista, men den var det neiggu ikke mindste nytten ved –

Han spyttet; skraaen smakte besk, for han hadde ikke giddet æte stort til kaffen, og det var i grunden dumt – Naa, det var ingen moro ved at æte, naar humøret blev skralt ... Hadde han været hjemme, vilde Martine bakket op med stekt flesk og poteter; det var han glad i, og det han var glad i, kunde han bande paa, hun hadde lært sig at huske – Jaha, en flink kone var hun ... Stakkars hende, rimeligvis var hun alt ræd for ham – rimeligvis – –

Han famlet efter snadden, men næven [9] sank, og han rakk ikke faa pipespidsen i munden. Hodet duppet og duppet, og om litt snorket han i takt med skøitens duving.

Og dønningen vugget, og seilene dasket og slang, og natten raadde havet.

– – Skumskvættten føk ham i ansigtet. Han fôr op, trev rorkulten og kjørte baaten i vinden. Stormen ulte og hven, var kommet døttende som ut av en sæk. Og det var ikke andet at gjøre end at ri den av. – I nord glimtete og gnistret

stjernerne.

II.

Lodserne agtet melde skøiten til assuransen – de syntes, det maatte ske nu, for idag var det fulde tiende døgnet, fra den blev saknet, og de hadde ikke faat ringeste rede paa den, alt det de hadde kostet paa telegrafering og efterspørsel.

Arnt Lønviiken og Martines far hadde været hos hende og sagt ifra, og straks hun saa lodsens og faren i følge, tænkte hun, de bar leit ærend til gaards, og at han Bartol var død. – Det var naa slettes ikke visst, trøstet de ivrig; proviant hadde han, og kallene la frem de mange slags maater, hans liv kunde være berget paa, om baaten var strøket med.

[10] Helst trodde de, han kunde være tat op av et utgaaende fartøi – enten være paaseilet eller være tat op likevel – og saa kunde det bli længe, før de spurte noget til ham ...

Dette holdt de for svært trolig, og da hun somlet sig til at be dem sitte ned og trakterte med kaffe og mat, nævnte de flere lignende hændelser, som de fortalte skiftevis og kyndig. Men imellem blev de rustne i maalet og kremtet mismodig; hun mærket, de hadde ikke fastere haapet, og det var en lette, at de sa farvel.

– – Fra døren stirret hun efter kallene. De vandret avsted bortimot naboens hus, rundryggede, duknakkede og med smaa, stilfærdige skridt som i likfærd. Ved brønden blev de stoppet av Torgine, som skyllet klær; mens de talte sammen, kom Henrik stigende fra skjulet, og den halvvoxne sønnen drog sig nysgjerrig i hælene paa ham – næverne deres var tjærebrædde av at sværte teinetræk, saa de kunde ikke haandhilsen.

Det blev nok en vidtløftig prat, og Martine visste, hvad de drøftet, aarket ikke være vidne, vendte sig tvært og gik ind. – I rastløs angst gav hun sig til at rydde unda kaffestellet og vaske op ved kjøkkenbænken. Travelheten dulmet, men koppers og tallerkeners klirr [11] hørte hun som fjernt fra, og hun var kortpusten og skjælven, det fyldige ansigt falmet med røde flækker i kinderne og øinene svidende tørre.

En kop gled fra fingrene hendes og klingret i gulvet. Hun skvatt til: Aanei da,

den roseforgyldte koppen hun selv hadde foræret han Bartol! – – Hun stemte haandflaterne under barmen og hikstet, det stak saa vondt i hjertet, og det svimret for hende. «Aanei da, at jeg skulde knuse den, da –» sutret hun høit, og svaiende trippet hun ind i stuen, hev sig paa en stol ved bordet, seg fremover og la panden nedpaa armen.

Fluerne surret skræmt fra et sukkerfat, som stod paa bordet, og kredset rundt hængelampen; men snart dalte de igjen og fraadset i fred, for hun blev liggende uten at røre sig, opgit av ulykke, vaandet sig ikke, graat ikke. – – Gid hun og Bartol aldrig var blet gift – gid han hadde tat hyre, da vilde han sluppet at være død og omkommen! ...

Hun hadde skylden – gubære hende, som smisket blidt, den tid han begav sjøen! ... Gid de aldrig var blet gift ...

Fluerne blev kjed av sukkeret og tok sig for at krype mætte omkring, entret hendes albue og kriblet i hendes haar.

[12] Hun løftet hodet, visket dem væk og gned panden og saa ut av vinduet. – Skyggerne strakte sig brede og kolde henad myrens grønne teiger og gule stubmarker og naadde roten av knauserne langs den anden side, men saa faldt solskjæret skarpt paa løvtrærs kroner, nakent graafjeld og hjellernes blomstrende lyng.

Hun reiste sig braatt: Var det Henrik? – Jovist, dér vanket han makelig paa ruglandet deres, skrævde over diket til næste engstykket og rusket i vidjekjærene, som værfar hendes, den skrøpelige kroken, hadde git lov til at gro og de endnu ikke vundet hugge. Sandelig, var han ikke alt ute og lusket med spekulationerne sine, takserte jordveien fot for fot og funderte paa, saapas meget han turde by – – Og kanskje var Bartol slettes ikke død!

Harmen kokte i hende og dirrende hyttet hun til ham. Han trængte ikke fryde sig for tidlig, skarven – maatte værsgod bie litt med budet og kjøpskaalen! Ikke blev det Torgine, som grov hendes potetåker tilvaares! – –

Hadde ikke Bartol berget livet, hun skulde berge jordveien for barnet hans, skulde hun saa slite ryggen av ledd. Ikke vilde hun, det skulde ales op under fremmed tak og tigge rum i fremmed hus –

[13] – – Hvis hun ikke greiet det? grøsset det i hende, og hun satte sig vék, men

bet tænderne ihop ... Det var laanet i hypoteken og laanet i sparebanken og hundre kroners gjæld paa kræmmerboken – de hadde holdt gravøl, betalt for farens bo og løst den vesle arven til Bartols søster ... Og hvis lensmanden skrev op og solgte hver tingen her var–

Martine saa sig om. Skatollet og stassengen var efter forældrene hans; kommoden, bordet og lampen hadde hun hjemmefra – koen ogsaa – sofaen, speilet, pindestolene, den nye ovnen handlet de i byen – kammers og kjøkken var mesteparten forsynet med gamlingens eiendeler ... Det var ikke dyre sakerne, noget av det, men deres var de fattige tingene, og hun taalte ikke miste dem – nei, hun taalte ikke miste dem, hvis hun ikke greiet det! ...

Hun lukket hastig øinene, taarerne dryppet og silret, og igjen seg hun fremover og la panden nedpaa armen. Graaten skaket hende, saa bordet ristet; hun prøvde tvinge den, og den stilnet; men graate gjorde hun, og trøieærmet blev dyvaatt. – –

Klokken i kammerset slog otte slag, og det vækket hende. Koen var ikke melket, husket hun.

[14] Det var skynt i stuen, og det blev for mørkt at gaa paa utkikken. Morgen og middag og kvæld hadde hun ellers staat der den sidste uken, endda det hadde været omtrent usigtbart for regn og taake, til solen brøt igjennem igaar.

– – – – –

– Aa dægerten vilde de med den digre toplanteren? – Den lyste flottere end gasen paa kaien, men slukte jamen sine tyve pletter olje i vakten – tullete skipper – – Hush, for en skravl paa guttene! De lo, og de skraalte og de sang de sjauet med ankeret – – klampklamp, klampklamp skranglet kjættingen – – «I'm bound for Rio Grand!» Hush, fælt saa de skraalte – – Hold kjæft, din svinagtige niggertamp! Brøl ikke skolten i filler paa folk! – Sei gut, fir den flotte lanternen! – spare olje – –

Saasaasaasaa, ta vare paa vettet sit! – Ikke lanterne – det var maanen, var det –

Ind sundet mellem øen og rækken av de ytterste holmer, dér brændingen durte og dragsuget mól, lænsset skøiten for en pen, liten søndenvinds bris. Men

kursen var løierlig ustø; kjølvandsstripen bugtet sig i maaneskinnet lik en glitrende sjøorm, av og til jibbet det revede storseil, og karen i styrerummet vagget [15] paa sætet som en drukken mand. Det var Bartol. Krysset og drevet og drevet og bautet hadde han og faafængt lett efter skute, som kunde hjelpe; tilslut svigtet kræfterne og hjernen med, skjønt saa nogenlunde maatte han ha visst av sig midt i ørsken og hat tæften av det rigtige, for i tusmørket skimtet han fyret ved sundgapet, og tilfældig var baaten neppe rækt dit.

«Saasaasaa – bruk vettet dit, Bartol!» knurret han haast, og det skjæggede ansigt fortrak sig krampagtig. – Maanen var det. Og hjemme var han – ret utfor sin egen baatstø.

Han lirket roret hardt iborde; skøiten rendte mot en brygge, skuret ind i strandstenene og krængte over.

Støtet vækket ham helt til sans og samling. Han strævede for at reise sig, lemmerne lystret ikke. Men iland vilde han, ikke sitte alene en nat til og kanskje fryse ihjel. – Møisomt rettet han de støle knær, fattet om kanterne av lukekarmen og lettet kroppen, spændte i, saa senerne knirket. Og op naadde han, stupte ned i læ og laa der og pæste og jamret for leddeverk. – Saa krabbet han fra rælingen til bryggen og fremefter den og videre over svaberget.

— — — — —

[16] Martine hadde glemt at trække gardinet for, og maaneskinnet flimret skraas gjennom vinduet i kammerset og streifet saavidt sengens hodegjærde. Straks hun la sig, var hun sovnet, utpint av angst og sløvet av utryg sorg, men søvnen hadde været kvælende tung og fylt av urolig drøm.

Hun stønnet og krøkte fingrene, mareridtet glapp fra hende, og hun satte sig overende i sengen og sukket saart og træt. – Hvad var det? ... Hadde hun drømt, det ropte paa hende? ... Hun lyttet og hørte bare nattebrus og fjernt havdønn, men saa dunket det dumpt i døren – dunket en gang til ... Hvad var det? Saan banket ikke folk; kunde det være et løst krøtter, som stanget og dundret i væggen?

Hun steg op, kastet paa sig stakken og gik til kjøkkenet, og idet hun tændte fjøslygten for at titte efter, hørte hun tydelig flere dunk paa ytterdøren. Forsiktig vred hun nøklen om og gløttet – Noget lænet sig mot døren og tynget ... En mand laa paa dørstenen – hun saa et ragget, skjægget hode, to øine som blinket –

«Bartol!» skrek hun, satte lygten ned og slog armene om akslerne hans.

«Herregud, er du levendes?» –

Det gurglet i halsen paa ham, det laat ^[17] næsten som dyp, hulkende latter.

«Joda,» svarte det og harket. «Du faar hjælpe mig, Martine. Jeg kan ikke greie mig selv –»

Hun løftet ham og slæpte ham over dørstokken. Han vilde støtte under med føtterne, men hun bar den svære mand ind i kammerset og la ham paa sengen.

«Vent litt,» pustet hun og stelte ham tilrette. «Jeg skal hænge paa gryten klæ – av dig og gni dig med varmt vand. Og koke melk –»

Han rullet sig bedre paa ryg og brummet: «Skøiten staar i stranden. – Varsku Henrik –»

ØSTER I SKJÆRENE

^[21] Det er svært længe siden denne historien hændte – det er visst ikke at fare med luksus, naar én sier, det er adskillig mer end hundre aar siden, og det var længe før de dagene, da øvrighet og assuranceagenter blev saa forhipne efter den stakkars vrakstumpen, som ræker i sjøen, at de holder regning med hver skute den flyter fra, og hver haand, den berges av – det var længe før de blev saa griske til at passe paa, at én bør tænke vel efter, om det kan lønne umaken, hvis én har kjans til bare at ta en fille tømmerstok paa slæp eller fiske en skarve tomtønde op i snekken sin. Og skal noget lempes ind paa sjøboden, kan én skotte til høire og venstre lik en syndig tyv, vaagalt spell blir det. – – Tredjeparten i bergeløn? – Fordømt snyteri blir det til, og ikke real tredjepart og pakhusleie og betaling for slit paa ^[22] skrott og farkost! Ved auktionerne skambyr de støtt godset – opkjøperne er sams om den lurheten.

Men det var før vrakauktionernes dage; det var dengang, én ærlig og redelig høstet bergelønnen selv og troskyldig kunne snakke til naboer og kjendinger om det, vorherre velsignet stranden med; saafremt der ikke var en styg hake ved velsignelsen.

Uheldigvis er der en hake ved denne historien, og av den aarsak har den ikke været gjængs at høre her paa øerne.

I.

Det var senhøstes. Sydvesten hadde staat paa hele uken, og sjøen var blet slik, at det brækte paa Seiøsen, og der skal det være ni favner vand. – Søndag eftermiddag gik vinden vestligere og løiet endel, og mandag var det omtrent stille og minkende dønning fra havet, men tyk luft. – – –

Elis Henriksen het en mand, som hadde faret flere aar til orlogs og senere seilet verden rundt med mange nationer og været baade i Vestindien og Trankebar. Da han endelig vendte hjem, blev han boende ugift i kammerset [23] hos Sammel Grundet. De sa, han laa i det med konen – Grete, datter til Jens Blaasop fra Engekil – og av daarlig slag var hun født, men de undskyldte hende paa den maaten, at to mænd kunde hun sagtens trænge, ikke likere kall end Samuel var, den halte tuslingen, som mest vilde sove eller sitte i skorstenskroken og klø gigten sin. For der var fire barn i huset, og folkene sat paa nakne strandstenene, uten jordvei. Skjønt sidstslumpen av ungerne var nu kommet til, efterat Elis tinget sig ind.

Han var en høivoksen, staselig kar og hadde været kjæmpestærk, men ældes fort, og det ramsvarte haar og skjægget, han paa trods av bygdens skik lot gro sidt nedad bringen, fik tidlig graat islætt. Mot uveir blev han gul i huden og plaget av hodeværk og slem at være tillags; værst tedde han sig overfor husværten sin, og naar det lynnet red ham, skydde gjerne Sammel stuen og holdt sig utendørs, selv om det kunde være surt og utrivelig for bedre helse end hans.

Saa gjorde han og den mandagen senhøstes. Han hadde vanket sør i fjeldene, og efter solnedgang sat han i en bergskore under Vetehammeren og saa utover. – Der var ikke stort at se; skodden gjemte holmer og stængte for hav. Stundomtil luftet det svakt, og ryggen [24] av den høie Hestø blev synlig og kløvde som en lang, mørk kam den graa taakebanke. Dønninger rallet jevne frem av tykken, blev krappere nær land, toppet sig og klasket mot fjeldet, og dragsuget seg tungt tilbake. Men stilnet sjøens skyllende vask henefter svaberget, duret det lydt fra braat, som môl paa fjerne baaer.

Sammel hutret og smaafrøs. Vadmeststrøien var bra og god, men bak i haargaren, under saueskindsluens brem, sanket sig draaper og silret koldt

nedefter nakken. Og han var vaat paa knærne, og næsen snufset og snufset.

Han var sulten, vilde helst været hjemme – turde ikke for Elis, som hadde hyttet ham fra middagsbordet med en tvare, fordi han skjændte paa den vesle gutungen sin. De yngste barnene skulde visst ales op som hedninger, de, uten tugt og formaning – – Nei, han gad ikke rusle hjem endnu. Og han kunde altid mene noget med at sitte her og glane, til det blev skynt. Hvisom den olme stuten vilde køie sig, saa –

Hadde det ikke været for vrangheten til Elis, kunde de nyttet stillen idag og sat bakker nord av Hestøkollen – der pleiet ikke vante fisk i den renden ved dette leite.

Øinene blev trætte, og han blundet; blev [25] vækket av de kolde dryppene og tørket væten av lue og haar. Og sovnet, mens tasmørket tætnet.

Han vaaknet først ved, at fuldmaanen randt i en smal skyglætte østenfor Hestø og skinte i ansigtet paa ham. Nattekjøligheten var frisk, og stivfrossen og elendig stavret han op for at banke sig varme i kroppen. – Herregud, sutret det i ham – herregud, at være jaget fra hus og seng av en fremmed fark, én ikke hadde bitteste skyldskap og slægtskap med – –

Men herregud! Var det ikke –?

Maapende og kavende med armene blev han staaende paa det længste ben, mens det rykket i det korte, saa det sparket som en diltende hundefot, og træskoen vippet paa taaen. – Et vindhæng blaffet fra havet, Hestøryggen vokste bredere og bredere av den bølgende skodde, og taakebanken svaiet og gled unda hele den høie, steile ø. Og klar av nordpynten laa en skute, tørnet paa Kollefluen – –en brig – fokkemasten var gaaen, men merseraaen hang igjen i storriggen.

Ikke skud, ikke rop hadde han hørt, og ikke baat og ikke liv var at øine paa sjøen. Og der fandtes ikke folk paa Hestø – –

Vindhænget døde, skodden æste ihop, skuten blev væk, og øen svandt; bare dens lange, [26] sorte kam kløvde den sølvbleke taake. Maanen steg fra skyglætten, og kun en gusten lysning paa himmelen synte, dér den stod.

Og Sammel strøk hjemover. Han krabbet op bergskoren, naadde slette granitfjeldet og la paa sprang, og træskoene klapret og klampet, til løpet tvært

stoppet paa stupet ved en dyp klove. – Her var ikke greit i mørket, det kunde være dygtig vrient om dagen. Paa huk firte han sig forsigtig utfor en sleip hjell i bratten; fingrene trevlet efter græsdotter, klorte efter sprækker, men taket glapp, avsted akte han, skurte baken og skrubbet næverne, hug fat i et lyngkjær, som løsnet, og datt paa mave midt ned i en enerbusk. Den lindret støtet, og skjønt han blev liggende fortunlet en stund, hadde han ikke slaat sig synderlig og var uten mén av faldet.

Og nu bar sikre, flate stien gjennom et granholt like til stuevæggen. Men han hadde ikke hast mer; han hinket skridt for skridt og mumlet og fræste arg. – Mon Elis var tilkøis? Og skal tro han vyrdet at ro ut til den skuten?

– En brig var det, en forsvarlig diger brig, det kunde én bande paa. – – Mon Elis var fuld av edder og dævelskap endda? –

Granholtet sluttet, og huset tegnet sig skarpt mot det blakke vand i sundet bortenfor. Det [27] dæmret rødt fra kjøkkenvinduet. – Den fremmede løsfarken hadde nok hat det lunt ved skorstenen al eftermiddagen – en anden fik færdes i fjeldet og tænke paa føden til kjærring og unger –

Sammel stanste, klemte luen fastere paa skolten og spyttet harm. – Tvi! Jagu' skulde han lære dem at lægge ører til hans ord for en gangs skyld! En brig var det, og ombord i saapas fartøi saknet de hverken mat eller drikke, brød eller kjøt, kaffe eller tobak – Og ikke liv paa sjøen – Og skodde – –

Tvi! spyttet han igjen og skridtet rask videre, mindre halt og rakere i ryggen. Men straks han rørte klinken, blev han atter duknakket og tuslet, og varsomt aapnet han døren.

– – – – –

Paa en krakk foran skorstenen, dér en dyngje ildmørje oste flakkende flammer, lutet Elis med hodet i henderne. Grete sat paa sengekanten og gav et aarsgammelt barn bryst; i skyggen bak hende sov en gutunge, og i slagbænken under vinduet snorket to smaajenter omkap.

«Luk døren,» brummet Elis uten at ændre stilling.

Sammel haltet et par trin frempaa gulvet, slapp luen sin paa en stol og hostet og kremtet sagte.

[28] «Kvældsgrøten er paa bordet,» hvisket konen.

Han skottet fra hende og til Elis. «Du du –» stammet han. «Der er en skute ved Hestø –»

Ingen svarte. «En diger skute –en brig!» pep han ivrig og kneiste høi paa det længste ben.

Elis løftet hodet og snudde sig trægt: «Aa ræler du om? Aa satan skjeller skuten mig? Agter du være lods for hende, faar du skaffe dig anden lodsgut end mig.»

Sammel svælget iveren, saa det klukket i halsen, og sank skulderskak ned paa det korte ben. «Jamen den er vrak – vrak paa Kolleflu,» snakket han fort. «Fokkemasten var gaaen – Og ikke liv paa sjøen – En diger brig. – Jeg saa det fra Vetehammeren og fløi hjem – Og skodde – –»

Elis reiste sig og stirret kvast paa ham, og han smøg rundt bordhjørnet og sa mykt: «Skal vi ikke ro ut til den, da? – Det kan visst ikke være et menneske ombord, det jeg skjønnte. – Det kan visst ikke være farlig –»

Konen puttet barnet under skindfælden, bysset det og hægtet kjolelivet. Elis kastet et fange kvistved paa gruen og ventet stum, til det luebrændte. «Næ, det kan visst ikke være farlig,» hærmet han og lo stutt. «Vi tør vel [29] føie dig. Glæfs i dig litt grøt, saa ror vi.» – Og han gik ind i kammerset, og de hørte ham dra paa sig sjøstøvler; om litt fulgte Grete efter. Imens de taltes ved, sat Sammel og aat graadig av grøtfatet og kniste en tynd, fornøiet latter mellem hver ske. – Jagu' la de gladelig ører til hans ord, og at ikke leiligheten blev forsømt, kunde de takke den for, som hadde brukt gluggene sine, og den samme skulde ha takken, om det blev rundelig proviant i kjeldereren denne vinteren.

Fatet blev tomt; han skrapte bunden og prøvde rape, men hadde ikke mættten til det og trommet trøstig i bordet med skeskraftet. «Bakk op her!» krævde han. «Bakk op smør og kake, Grete!»

«Hysh da!» – Konen kom hurtig og stillet sig ved bordet; hun var lyslet og spædlemmet, men ansigtet var fyldig, næsten ungdommelig skjært og hadde store, urolige øine. «Hysh da! Det er endskap paa smøret, men brød findes i øverste skapet. – Og vi skal skynde os og ro alle tre; Janna faar ly efter

søskendene sine. – Du maa ta eken – – »

Kallen gren. «Kan ikke *han* ta eken? Den er saa tungrodd –»

«Han sa, han vilde ha snekken,» svarte hun lavt. «Og den er hans eiendom, vet du.» [30] – Hun rusket i den ældste datteren, og jenten survet og gjespet og fattet omsider det, moren forklarte hende, at forældrene skulde paa sjøen.

Sammel sukket forknytt og lette sig til brød og en kop mølske i skapet. – Det var den fremmede, som aatte snekken. Han selv hadde bygget eken, fordi han mankerte penger at handle for, den tids den gamle snekken blev skeiet ut iforfjor. Men hadde de held inat, blev det kanskje raad for skikkelig, ny farkost og seil paa kjøpet. En diger brig kunde ha allehaande ombord, den – – –

II.

I svarte tykken famlet de sig fra odde til odde sør med landet.

Det var næsten sjøslet nu, men søndenstrømmen randt strid som en elv, og det blev et svare mas for Sammel at holde eken i kjølvandet av snekken, den Elis rodde, mens Grete sat i bakskotten. Blev kallen ræd for rent at miste følgeskapet og skrek op, svarte hun dæmpet og retledde ham, men Elis brummet grættent. Og da de satte kursen fra Vetehammeren over til Hestø, og Sammel tigget dem om at tænde lykten, de førte med, svor han en dyr ed paa det, at heller fik tullingen og [31] trauget hans bli liggende dér i taren, end at de skulde vise unødige blus paa denne færden.

Siden blev der ikke mælt et ord under roning, før Elis strikte saa pludselig, at farkosterne tørnet ihop. – «Vi skulde ha den her ensteds,» sa han. «Kan dere ikke fornemme nogen slags laat fra den?» Og de hvilte paa aarerne og lydde.

I syd skimret en grønlig dis av maanen, og der stod som en graa glans av vandet nærmest ved baatene, og glimt av morild spilte ved aarebladene – men ellers var himmel og hav i ett vaatt mørke. Og gjennom natten dønnet en hul, syngende brusen, fjernt fra og nær fra, ingen kunde vite, hvor den kom fra.

«Jeg fornemmer ikke det grann, jeg,» sukket Sammel mismodig. «Det er saa mørkt, at én faar dotter i ørene –»

«Hold kjæft!» – Elis bøiet hodet ned til æsingen, trev derpaa aarerne og la

snekken østover. «Det maa være fokkemasten, jeg hører dunke i skroget,» forklarte han rolig. Og en stund efter hørte ogsaa de andre en larm, lik dumpe slag av en tung klubbe; lyden runget fra dypet, og den blev ikke stort sterkere, skjønt den blandet sig med svake plask av bølger og knirk av tømmer, som gav sig. Snart ante de skuten som en dyster skygge [32] i natten, men først da de var kloss under hækken, skjelnet de skroget tydeligere, og Elis sagtnet farten og lot eken skyte forbi. «Det flyter hinderlig pargas i luv,» sa han høit, reiste sig og grep en baasshake. «Kar dig ut til røstet i læ, Sammel!»

Eken skurte langs laaringen. – «Kan vi hale os indtil?»

«Jada, jada,» svarte det kvikt. «Her er ledig at lægge til –»

Elis brukte baasshaken, og snekken gled fremefter. – «Skal vi ikke praie?» spurte Grete; stemmen var tør og rusten.

Aanei, hadde der været folk, vilde de alt varskudd, mente han, og hun mærket, at han smilte av spørsmålet.

«Der kan visst ikke være et menneske,» forsikret Sammel.

De gjorde fast fanglinen i røstjernene, dem vandet gik halvveis oppaa, og entret ombord; hun var den sidste og blev hjulpet av mændene, fordi hun bar lygten og skuten krænget saa meget, at det var slemmt at klyve.

Hun støttet sig til rækken, klemte Elis om haandleddet og pustet neppe for spænding, og alle tre stod de dér, som paa lur efter levende væsen, og speidet blindt i mørket. – Dækket gynget, saavidt at det kunde kjendes; det raslet [33] i riggen, en dinglende taugende klappet; havbruset dønnet og sang, og sjøen lekte med linde skvulp. Skuten vugget, en underdønning lettet den, de flytende spærrer til luvart dundret mot skibssiden, hele vraket skalv og gnuret paa fjeldbunden, bjelker og planker knaket og skrek. Det vasket subbende i lasten, og støien stilnet.

Sammels korte ben sparket. «Den er lækk,» snøvlet han ængstelig og snufset og snøt sig.

«Den rir paa stenen,» sa Elis og rykket haanden fri. «Ramler utfor og sækker, naar det skal være, og det kan bli snau tid for os.

– Hit med lygten, Grete!»

Den klirret, da hun rakte ham den. Han slog fyr og løftet lygten høit og lyste

omkring, idet han varsomt gik forover, og de fulgte ham i hælene. – – –
Styrbordsrække var knust; fokkemasten gaaen og slæpte i taugverket; tidt og jevnt dunket den mot skroget, men det ænste de ikke mer. De vendte ved bakken, som var belemret av falden rig, men stordækket var feiet for løst gods, ikke én av baatene levnet. De kom agter, og Elis stanste braatt og blistret. – Ved kappen var stillet en tømmermandskiste og værktøi og spiker spredt rundt, og der laa stykker av en presenning, en bundt line og en væltet tjærepøs.

[34] «Hm. – Her har været folk nyss,» sa han studs.

«Nei – næ? Kjære dig,» kvækket Sammel. «Vi tørs inte tro *det* – Jeg blev ikke et menneske var –»

«Fan stole paa vettet dit!» mumlet Elis grundende. «For det er ikke mange timerne, siden de reparerte en baat og satte den ut –» – Han svingte lykten og undersøkte nøie halvdækket. «De har laaret baaten fra hækken, forstaar jeg. – Trossen hænger igjen ved kryssholtet. – – Aa dævelen skal vi gjøre?» tvilte han, bidde faafængt efter svar og rynket panden. – «Du har narret os net opi det, dit raatne krøtter!» brummet han, og Sammel trippet skræmt og lirket sig bakom konen. – – – «De er ikke langt væk og kan purre øvrigheten imorgen den dag. – Aa sier du, Grete?» spurte han og lyste hende i ansigtet.

Hun hadde en vid mandstrøie paa og et uldtørklæ om hodet og syntes underlig liten og var meget blek; de store øine flakket sky til alle kanter, inden de møtte hans. «Vi kan gjøre det, du vil,» svarte hun.

«Det faar vaage sig da!» lo han haardt.

I rundhuset fandt de en ordentlig lanterne, den de tændte i ly av kappen, og saa gik de nedenunder. Elis skridtet fore, tværsigjennem [35] hele kahytten og spændte op døren til mellemdækket. Først var der fire, fem tønder, som stank ult av saltkjøt; forresten stappende fuldt av sækker – bare sækker – –

«Kornlast,» avgjorde han og skar flænger i strien, og rug vældet ut i gylden foss.

Sammel gryntet av skuffelse. «Det var skralt –»

«Tøis!» – Elis trak døren til. «Vi kan ha plenty – her mer end vi magter. – Svint dere med sjauen!» –

Og travelt og braakende fôr de allevegne og plyndret og kastet i haug midt paa gulvet det, de likte. De rotet i skipperens kammers og snuste i styrmændenes kot, de brôt op kister og skap, og de gramset i proviantrum, og overflod var der av brukbart og kostbart, og en vægtig pung med tyske mynter fisket Elis av en vellaaset skuf og puttet hemmelig i bukselommen. – Skibspapirerne forvartes ogsaa i den skuffen. Han gransket de læseligste ord – – «*Louise Amalie Thormann*» – briggens navn – fra Wismar – til Bergen. – Han krøllet papirerne og hev dem. Glemme skibspapirerne – kjærringer! – – –

Briggen maatte ha lidt havari og sprunget lækk, og mandskap og officerer rauset fraborde i forskrækkelsen, tidligere end strømmen plaserte ^[36] den paa Kolleflu. Men pokker begripe de anstalterne paa halvdækket – – Lækk? –

Nu sanset han det, næste gang sjøen hævet vraket. Paany trampet han gjennom kahytten og rev op døren til mellemdækket, stirret ditut og lyste med lygten –

Gungrende, brakende ramte de drivende spærrer skroget. Og det gnrute og knirket og knakte. – For et uhyggens leven! – Og vand skyllet tæt under hans føtter, det sivet blankt fra sprækker i plankelaget –

Hans adfærd forstyrret de andre; nysgjerrig glodde de paa ham, blev ængstelige for larmen og drog sig nærmere. Grete la haanden paa hans skulder: «Er det farlig?» spurte hun hæst.

«Hoho, dokka mi, er du ræd?» spøkte han og puffet hende godslig tilbage; det var ikke værdt, hun blev for bange. «Javist kan det jussom bli farlig, dette –» Han langet en flaske fra kahyttens skjænk. «Skaal!» ropte han og drak, saa det gurglet. «Skaal, madam!» bød han Grete flasken. «Drammen er bælgod!» – Hun smakte paa en slurk, og Sammel sidrak, og pludselig lo de alle ubændig. Elis skogret, hendes latter skingret og brast i kipne hvin, som kildret Sammels knislende flir til skrattende vrinsk.

^[37] «Naa rapper vi os og stuer fragten!» kommanderte Elis. «Det lakker paa sisten med fregatten –»

Men det var ikke saa redig at vælge passe føring av overfloden. Nogen melsækker og grynposer, en kasse tobak, sukker og kaffe blev de enig om, et

anker brændevin og en kagge genever likesaa, og Elis valgte et fint gevær og forsyning av krudt og kuler. Senere kjæglet Grete og Sammel; hun vilde ha tallerkener, glas, et speil, en bunke tarvelige smaatterier, en kjøt-tønne og klær, køiklær og gangklær, – mat og klær til ungerne vore, gnaalte hun. Han stred for en smørfjerding og tømmermandskisten ved kappen – «Jeg skal bygge mig snekke, min egen snekke,» sytet han.

«Dere er grovt begjærlige,» knægget Elis og skilte trætten: Kjøt-tønden var for uhaandterlig, hun fik nøies med de bedste stykkerne av den og det likeste av klærne; smørfjerdningen blev ofret uten videre, men værktøiet kunde bli nyttig – –

Fra arbeidet begyndte i kahytten, hadde de slet ikke været paa dæk. Som de skulde lempe varerne op trappen, saa de, at det var klarnet. Hestø ruvde høi en kort kabellængde unda og gjemte maanen, som var dalende; en ^[38] liten bris rensket havet for skodden og væltet den ind fjorden, og skyjaget langs himmelens blaaner varslet kuling.

De hadde gjort regning med tykken, og dette veirskiftet var leit – det kunde let røbe dem, hvis en rakker hadde nataerend paa sjøen, og de turde ikke vise blus paa dæk og maatte slukke lykten og lanternen. Endnu laa jo vraket i skyggen av Hestø, men den trygselen vilde ikke vare timen ut, og det var resikabelt hvert minut, de drøiet. Og flittig slet de, saa svedten haglet, allikevel blev de ikke færdig og hadde ikke farkosterne lastet, før maanebroen glitret i mægtig strime fra den hvite sandfjæren ved Hestønæsen og hen under hækken.

«Sæt av!» – Elis gav ordren fra røstet og hoppet i den snekken, som Grete staket forbi eken, i den Sammel stullet med at fortøie tømmermandskisten sin. «Den er ikke stødig,» pjutret han, «mankerer surring. – Ro ikke fra mig.» – Og baatene drev sagte i maaneskinnet.

Der feirer den skuten begravelse, dømte Elis taus briggen. Mindste kuling, og den revner og ryker tilbunds – kjølen knækket midtskibs – –

Langt hujet det over sjøen, og de skvatt til, saa baatene rugget, og de vred sig efter lyden. ^[39] – Paa den hvite sandfjæren løp en mand og prajet og vinket.

Grete hikstet og slapp aaren, hun hadde staket med. «Herregud!» bad Sammel.

Elis svor indætt: Satan annamme den dumheten deres, at de ikke hadde agtet paa de greierne ved kappen og visst, at folk kunde være paa Hestø! – Men han tvang sit kokende vildsinne og maalte stillingen i kold hast. Dette kunde gjælde livet, slaveriet – – – Naanaa, de hadde berget – Nei, føringen var ikke slik. Og de opbrutte laasene, skapene – pungen

... Nei, litet dugelig forsvar, det, ikke bestaaelig for skriveren. – Vrakrøveri, den strafskyldigheten rømte de ikke fra – umulig – – –

De hadde ikke rørt sig, og atter hauket manden og fægtet med armene.

– – Men hadde den helveten dér, hadde han kamerater?

«Elis, aa skal vi gjøre?» klynket Grete.– «Aa skal vi gjøre?» pæste Sammel.

«Vi skal se, om der er fler,» svarte han lavt. «Flyt dig Grete – flyt dig agter –»

Hun krøp fra toften og seg tilsæte paa melsækkene. Og han bet tænderne ihop og rodde til Hestø med seige, rolige aaretak. Sammel skaatet efter, for han aarket ikke miste den manden av syne.

[40] Snekken skurte paa grund, og Elis vasset ut og halte den bedre op. Saa snudde han sig og mønstret fjæren. – Ytterst paa odden var en sprukken flaaete, ikke større end at den kanskje hadde baaret et par mennesker. Og manden var alene.

Han stod barhodet en snes alen borte og traakket rastløst i strandgruset, saa smaastenene klirret, og gammelagtig og spinkel som han var, lignet han ikke til at være av briggens besætning, hadde ikke sjøklær heller, men frakk, knæbukser og spændesko.

Da Grete og Sammel ogsaa var kommet i land, tok han til at snakke støtvis, med tynd, skrikende stemme og paa et fremmed sprog.

«Det er en tysker,» sa Elis og traadte frem, lettet paa luen og talte til ham. – Han veg unda, skridt for skridt, foldet hænderne og snakket hurtigere – omsider – fattet han nok den andens mening og kvinket glad og sprang dem imøte, men satte i at graate, og hulkende stammet han noget og pekte paa en diger sten under skrænten av næsset. Og idet han stagget sin graat og talte stillere, skakket han bønlig paa hodet og nappet Elis i ærmet.

Han nikket, og de gik dit og bukket sig ned. Sammel og Grete trasket efter, og

i ly av stenen laa en halv voksen gut, pakket ind ^[41] i tæpper; ansigtet var blaablekt i maaneskinnet, og enten maatte han være daanet av, eller han var død.

Tyskeren knælte og puslet med gutten, og Elis rettet ryggen. – «Det er sønnen hans,» sa han og vilde putte næverne i bukselommerne, men kjendte pungen i den høire lommen, blunket og strøk skjægget sit og tygget paa det.

«Du, skal tro det er skipperen?» undres Sammel.

Nei, det var en kjøpmand, som var paa tur til Bergen. – Mandskapet reiste fraborde igaarnat, og disse her skulde være med i den sidste baaten; den kantret og de frelste sig til skuten, men gutten fik brystet kværket, fortalte Elis enstonig og søvnig. – «Gutten er død,» føiet han skarpt til og stak næverne i bukselommerne. « Faren vil ikke skjønne, at sønnen hans er død –»

«Aa skal vi gjøre?» snufset Sammel.

Elis trak paa skuldrene og glodde stridt paa dem. «Han lovte godt i redningsløn, men ikke var han skipper, og ikke aatte han lasten. – – Og lensmanden skal vel spørre ham om føringen vor –»

«Aa skal vi gjøre?» hvisket Sammel igjen og disset i knærne.

^[42] «Ikke gjør dem vondt!» mumlet Grete – – –

Tyskeren hadde tullet tæpperne om sønnens legeme, og nu løftet han det nænsomt paa armen og sa nogen ord. Elis svarte, og de vandret avsted til baatene. – En pute faldt fra bylten, og Grete tok den op og blev ved at bære den. Hun gik bakerst og saa mændenes sorte skygger gli vaggende henad sandet og turde ikke tænke det, hun gruet for.

Elis sakket ned paa siden av hende. «Du Grete –» sa han, og hun lukket øinene og hørte mælet hans som en fjern dur. «Faar denne karen præke, kan det bli slaveriet for os –»

«Ikke gjør dem vondt!» tagg hun uten at sanse det.

«Sønnen er død,» knurret det vredt. «Det er bare liv i den ene –»

«Ikke gjør dem vondt!» ynket hun sig.

«Naar du sitter paa slaveriet,» truet det – «hvem skal saa stelle ungerne dine?»

Hun knuket puten og stønnet.

«Skal de jages paa lægd i bygden?» – – Han lot hende være og pratet litt med Sammel.

De var ved baatene. Elis vilde ha tyskeren til at lægge gutten paa marken, mens de laget en slags seng i snekken. Men han satte sig [43] og vugget sønnen ømt paa fanget som et spædbarn. Grete maatte se paa ham, og hun maatte dytte puten under albuen hans, og da forstod hun, at han takket, og blev var, at guttens læper mimret. – Han var ikke død – – –

Sammel skravlet uavbrutt; Elis og han var i snekken og skulde likesom rê sengen, men de rumsterte kun med aarerne og baasshaken. – «Grete!» ropte Elis og skrævede i land med en grynpose i hver haand. «Bær dette bort i eken!»

Laget de virkelig seng? – Hun pustet dypt og skyndte sig lystre – –

Et søkkende slag lød, og hun hev poserne og illskrek. – Tyskeren laa og sprællet over sønnens legeme og vrælte hæst; Elis hadde hugget baashaken i nakken paa ham. Men Sammel humpet til og kjørte kniven i den sprællende.

Næste morgen i graalysningen maatte Elis og Sammel seile de tre mil øst med øerne til lensmanden for at melde vrak.

De hadde drat i skjul og gravet i urd og klove al natten og var dødstrætte, men agterskipet av briggen hang endnu paa Kolleflu, og Elis mente, at meldte de selv vraket, vilde øvrighetens ransakning bli lemfældigere.

[44] De hadde en kagge brændevin med som foræring til Jens Blaasop i Engekil, og de avtalte at overnatte der paa hjemveien, for det kulet stivt av sydvest. – Om kvælden, da de sat og drak som bedst, og Sammel hadde været utkring døren et nødvendig ærend, kom han styrtende ind igjen og skrek, at der var en bykar efter ham; og han skræmte dem næsten, men de skjønnte snart, det var tomme vildsken av brændevinet. Han dirret og skalv, forbandte sig allikevel paa, at de ikke skulde være ræd den visne, kranke stakkaren. – «For det var mig som kjørte kniven i ham!» gliste han kry og knislet. Og de storlo av morskheden til den halte tuslingen.

Men det synet plaget ham stændig siden, naar han drak sig en rus, og Elis

kunde ikke dænge det ut av kroppen hans i det aaret, han blev boende i Grundet, før han atter begav sig paa langfart og forsvandt fra bygden.

FÆRDIG

I.

[47] Han var høi og bredskuldret og maatte kaldes kraftig bygget, men lutet vel meget og var blet saa mager, at den brune vaarfrakk hang slunken og vid som et laant plagg. Gangen var langsom og ustøt vaggende, og han var forsiktig i fotlaget som en gammel mand, endda han ikke hadde fylt tredve aar. Og det smale ansigt med den store, litt skakke næse og de posete øine syntes blodfattig og gustent trods den solbrændte hud, som var underlig furet av visne rynker, og panden glinset vaat av svedte under hattebræmmen.

Skjønt der var ringe trængsel paa fortauet, veg han ængstelig ut til rendestenens kant, før han dristet sig til at stanse og læse gateskiltet paa hjørnehuset: *Aldgate* – – Her omtrentlig [48] skulde den være, den skomakerbutikken, skipperen anbefalte imorges. – Og paa nedre siden av gaten? – – Riktig befundet, dér var den!

Men fra høire rumlet en omnibus i smaat trav, fra venstre akte en spurvogn raskere frem, og det var bedst ikke at resikere kollision. Han vilde bie paa klart farvand. – Senere spærret en rad arbeidskjærrer og en cab veien, og han ventet grætten, mens adskillig folk letvint og uten nølen krysset kjørebanelen. Saa skubbet en travl guttunge til ham, et braatt, tungt steg sendte ham over rendestenen, og rakt avsted slingret han; cabens kusk ropte, dens hjul streifet ham, som han i sidste liten bautet unda, en kone med en kurv fik et drøit skump og skjeldte, og andpusten stod han ved butikdøren.

Satan ogsaa, slik benene endnu var svigtendes! lo han opkvikket og børstet hjulsnavset av frakken og tørket panden. – Hush, denne svedtingen hadde han da været fri, saalænge han var realt syk!

Og han stavret ind og hilste muntert til jomfruen ved første disk. Han skulde

ha et par skindtøfler – gode, myke, rummelige, forklarte han ivrig og paa flot engelsk.

Hun smilte forekommende: Hvilket nummer?

[49] Da stoppet han i talen, sludret i sætningerne, plapret norske ord og tidde; læperne tok til at sitre, fingrene kramset paa en bunke pakpapier og fór saa op i det tynde, rødlige haar, til han vandt samle tankerne og kunde svare. Derpaa valgte og vrakte han forretningsmæssig blandt de par, hun rakte ham, fandt endelig et, som høvde, betalte og gik. – –

Blev hjernen ogsaa svigtendes? grundet han. – Paa fem aar var det sikkert ikke hændt, at han hadde tørnet saa bomfast i engelsken. Aldrig siden de maanederne han laa paa hospitalet i Falmouth og snakket koselig med «søstrene» og præsten for at øve sproget og ikke sove sig fordærvet – –

Han var just i skyggen under en av høibanens broer, og ovenover ham dønnet som et skred et tog hen. Og han rygget tilbake og traakket trippende paa én flæk, saalænge larmen varte. Svimmel og het knappet han frakken op, klemte tøflerne ned i ytterlommen og saa sig rundt. – Han burde visst spare kræfterne og kjøre. Men heller end den spurvognen, vilde han ta omnibus, saa kjørte han like til dokporten og hadde ikke nødvendig at misbruke de drøvelige benene sine. Han vilde drive et stykke til og holde utkik efter den rette «bussen».

[50] – – Fem? – Ja, det var mindst fem og et halvt, husket han, fra de ankret paa Falmouths red. Gustav Berg døde den tyvende december, og nu var det april – fire dage før juleaften døde han. De hadde været skibskamerater paa tredje aaret, da de blev syke ombord. Gustav, stakkar, var for elendig, den tid de bragte ham paa hospitalet – ham kunde nok hverken medicin eller fersk mat hjelpe mere, for han var hoven og vattersottig alt op til brystvorterne, fiolet og gulbrandet i fjæset, og hjertet bævret som et aspeløv. – Og han selv krækte præcis fri av dødens klør den gangen, frelste rederiet for begravellesutgifter og nyttet leiligheten til at reise hjem og greie styrmandseksamen efterpaa.

Men i vinter hadde han paany hat en snev av beri-berien. Naa, hadde jo slet ikke været strengt angrepet, ikke omtalen værdt, ikke en kjæft av besætningen blev farlig syk, og de faa ukerne, de lastet i Pensacola, hadde bötet fint paa de værste skavankerne. At skrøpeligheiten blev sittende i kroppen en stund, var bare

ventelig – en kunde sagtens ikke ligge den av sig i marsstormene paa Nordatlanten – og derfor hadde han maattet søke læge idag.

Høh, det blev dækeren at spasere dit imorgen med! – Da hadde han doktors [51] ordre til at stille med skipperen for at hente ordentlig besked om tilstanden sin. – De doktorene vilde bestandig tappe remedier og søl paa glas og flasker og lage fiksfakserier og inspektore og sulke, de skulde formodentlig vise patienten, at de leverte arbeide for pengene.

– – – Falmouth-hospitalet – Gustav Berg laa to senger fra ham og snorket sjælen sin lukt over i evigheten. – – Han gad ikke tænke paa det, skuttet erindringen av og drev videre, søvni og kjed og forsigtig i fotlaget som en gammel mand. Og færdselen strømmet omkring ham, jevnt strid og med jevnt raslende støi, som rent døvet ham og la ør tyngsel over sind og fatteevne. Alt grodde i ett, alt vokste og svulmet for hans sløvede sanser; han skjelnet ikke lyd fra lyd, de tonte sammen til en rungende, rullende dur; menneskene, han møtte, skjelnet han ikke fra hinanden, de blev til en ubrutt stim, et taaket, seigt bølgende mylder. Han glemte at passe paa den rette omnibussen og glemte sit maal, han visste ikke mer, hvor og hvorfor han gik; ensom vadet han i en mørk flod av mangfoldig liv, og den fattige ensomhet gjorde raadløst træt og gav sultent sug for bringen – – –

Saa dæmret glimtvis frem av døsen en tirrende fornemmelse av, at én stadig fulgte ham [52] i hælene og vaktet paa ham. Hvem kan det være? undres han, men saknet vilje til at vende hodet og undersøke saken, og den matte nysgjerrighet sluknet. – Om litt løftet han haanden og gned sit øre; det hadde et stygt ar, som pleiet klø, hvis nogen la merke til det, og igjen ante han, at én fulgte nær bak ham og glodde ham i nakken. Dette likte han ikke og strævde for at øke farten – det nyttet ikke, han blev ikke det plagsomme følgeskap kvit. Og sagtnet han sine skridt for at slippe det forbi, kom det ikke nærmere – forbi vilde det ikke. Og bøiet han ind mot husrækken eller ut mot rendestenen, nøie lusket det i hans spor, og uvilkaarlig begyndte han at gaa i krok og sving, som gjaldt det en barnagtig lek. Pludselig traadte han feil og snublet, og da knislet det haansk saa tæt ved hans øre, at han skvatt og skottet tilbake. Uten at faa et skimt av den flirende. Likegyldige var alle de mange, som passerte – ingen ænste ham, dér

han blev staaende og glane dumt.

Fordømt tøv og narrestreker! bandte han tumlen, gav hatten et skub og skraadde op i en stille tværgate, stanste ved en lygtepæl, trak veiret dypt og blev helt vaaken. Atter hørte han færdselen rasle jevnt, skjelnet menneskene enkeltvis og opfanget skjæret av et [53] falmet solstreif langs murvæggene. Der var svært faa folk i gaten; paa en trap sat en flok lurvete unger og pjutret og puslet og morte sig.

– – Spaserte han ikke blanke ettermiddagen sovendes og drømmendes gennem tykkeste London! smaalo han, ganske forlegen over sig selv. – Han saa paa klokken. Et godt kvarter hadde han somlet, men kunde gjerne trodd at ha drevet timer væk, saa ømme og lemstre værket knær og lægger. Ordentlig kurs hadde han forresten styret: Derhenne kjørte sporvognen i *Commercial road*, og denne tværgaten bar rimeligvis *Whitechapel* i vold. – Skulde han læske sig med et glas øl paa en restauration? Nei, her var sjappene mest skitne huller. Og stuerten hadde lovt at lunke kaffen, hvis han blev sen, og desuten trængtes han ombord. Det var midt i værste lossesjauen, andenstyrmand var en slurv til at kontrollere tællingen, og mankerte det paa lasten efter konossementet blev ansvaret og skippergnaalet hans. – – Et litet glas øl? fristet tørsten, og trætheten surret og pirket i hodet. Grundende gned han sit øre, men snudde sig rapt med et dinglede kast og skrek: «Hvad fan vil De mig?»

Like foran ham stod en høi fyr i sid frakk og stiv, sort hat. Han blev slet ikke skvætten [54] ved den kvasse tiltale, strammet sig kun en smule, halte hænderne op av lommerne, sprikte med fingrene og nikket fortrolig.

Styrmanden gapte fortumlet, hidsigheten var blaast av ham. – «Hvad – æ-æ –» stammet han. «Goddag – Kjender Dere mig? –»

Den fremmedes øine blunket lyssky; det bleke, smale ansigt rynket sig til et hastig, vagt smil, og tungespidsen fugtet de sprukne, blaalige læper: Joda – kjender Dere, jeg,» mumlet han tilsidst utydelig og rettet rolig paa den øverste knap i sin frakk, som satte folder over brystet. – «Ragnar Ahrens,» hvisket det, netop idet styrmanden endnu lurte paa, om den anden ogsaa visste navnet hans.

Og Ahrens, som hadde mønstret ham spændt, blev skamfuld for sin optræden: personen snakket da norsk og visste, hvem han var.

«Saa, De kjender mig? – De har truffet mig før? Undskyld, jeg mindes ikke *Deres* navn,» lirket han og ransaket faafængt sin hukommelse, fandt ikke mindste tæft av bekjendtskap. – «Har jeg truffet Dere før?»

«– Har truffet Dere før,» faldt svaret, næsten sukkende lavt. Stemmen var klangløs og hæs og skarret paa bløtt stavangersk. – Folden over brystet var glattet, og hænderne blev puttet i lommerne. Øinene sluttet at blunke [55] og vasne og blodsprængte heftet de ufravendt ved styrmandens; men det var ikke, som de saa ham heller, de saa visst ikke paa nogen ting.

«Hvad heter De?» spurte han stuss. Fyren burde hat saapas folkeskik at navngi sig straks – sagtens var denne her et almindelig bekjendtskap fra et flygtig samvær i en havn, av dem ingen pligtet ha regnskap med.

«Hvad heter De?» gjentok han skarpere, for den fremmede stod taus og stirret og agtet ikke spørsmålet.

«Hvad djævelen heter De?» ropte han sint. Den anden stirret og stirret og spillet stokdøv.

Naa, saann er det! – En rid av kokende harme kvalte mælet, saa han maatte kremte knurrende. Nu skjønnte han løierne! Denne slusken var det, som hadde hængt efter ham – ikke skitten av bekjendtskap var det! Vel en av de rakkerens jødeklerkene, han hadde jaget fraborde, en dok-snåk, som hadde fisket op navnet hans – en apekat, som vilde hevne sig, var det! Og drive gjøn og skryte av det for guttene fra skuten – –

«Hutt, din svinehund!» smældte han løs og hyttet med knytnæven. «Din raatne landhai! Dere er det, som har rendt i hælene paa mig. – Pak Dere!» skrek han, blind av raseri. [56] «Pak Dere! Eller jeg skal kristne dig med ærlig lov og tamperet, din Satans lusne apekat!» – –

Hujende, hvinende stormet ungeflokken fra trappen, danset om ham, pistret, skraslet, jublet. Det sanket sig til oppløp, og et gufs av leielse for offentlig leven kjølnet hans sinne og mestret hans mot.

«Reis til helvete! – Farvel!» kylte han i sin stumme fiende og rømte stavrende nedad gaten, dér ungerens vilde fryd skingret.

Han var dyvaat av svedte, inden han mente sig saa trygt gjemt blandt

mængden, at han vaagde ta det med ro og staa stille for at hvile. – «Hehehe,» lo han dirrende iltert og gnigget sit øre. «Hehe – jagu fik han det, klængelusa! Hehehe –»

«Hihihi,» knislet det bak ham.

Han hikstet og grep sig til panden og skottet over skulderen, og de vasne, blodsprængte øine stirret ind i hans, haske og giftige, og vilde ham det værste vonde, og der lyste som bittesmaa, røde gnister i dem. Og han flygtet, stampet avsted, halvt springende – aarket ikke løpe for hjertebanken og gik en stund uten at se sig om. Men maatte gjøre det og møtte stedse øinene, som stirret, og han fortsatte sin gang og samlet i rædsel for livet al sin styrke og speidet efter udvei –

[61] Omnibussen – der var den! Den vilde han ta! – Sagte rørte det iskoldt ved hans haand, som vilde det holde ham tilbake; han slængte det fra sig, styrtet hen mot omnibussen, huket sig fast og kløv op paa dens tak.

Angst saa han ned paa gaten, idet han seg tilsæte: Den fremmede var forsvundet. – Han blev sittende og lete efter ham – manden var væk, sunket i jorden.

En gammel kone nappet ham i ærmet og spurte, om han var syk. Da sanset han, at han frøs og skalv og hakket tænder, men han rystet kun paa hodet og lot, som han ikke forstod sproget.

II.

– Den fyren, nei det kunde ikke være den samme. Nei, det kunde vanskelig være ham, den Quebec-runneren – – –

Styrmanden var gaat tilkøis straks efter kaffe, da han kjendte sig for syk til at bli paa dæk, og siden hadde han sovet tungt og kjæmpet med skrækkelige mareridt. Og et rykk av rædsel jog ham helt ut av søvnen. – Nu visste han det! Han satte sig overende i køien, trykket hænderne mot tindingerne og tænkte [58] og tænkte og grublet. Neinei, han visste det likevel ikke sikkert –

Skulde det være en drøm, at det var den samme – lignet de virkelig? Skjæg – hadde nogen av dem skjæg? – Ikke den fyren. Og fandtes der skjæg i runnerens

ansigt? Og øinene – fule og leie var de, men ikke saan, ikke saan! Aa, han husket egentlig bare runnerens rødhaarete bakhode; kroppen datt framlængs, med ansigtet i veigrøften. – Nei, *ham* kunde det vanskelig være, mer end tvilsomt, om han levde – –

Dersom den skurken var død. – En kold iling skjøt gjennom brystet, hjertet tikkete dansende, aandedrættet blev snøftende og pipende, haandflaterne strøk over kinderne, hænderne sank hjælpeløst ned paa uldtæppet, og Ragnar Ahrens vaandet sig saart: «Ikke min skyld – ikke min skyld» – – Han selv brukte blotte næverne, runneren brukte kniv først og rispet ham i øret, og Gustav Berg var det, som stak! Og nødværge var det – en slags nødværge –

Han væltet sig til væggen, slet gardinlappen unda vindusventilen og skrudde og rusket den op. Skumringen sivde ind i den mørke, kvalme lugaren, et vift av frisk luft svalte, og han la sig tilbake paa puten, sukke langtrukket og lukket øinene.

[59] – Vil ikke rote i det – nødværge for kameraten min – nødværge er lovlig, mumlet han og døset av. Og søvn fridde ham fra den vaakne mare, som hadde tvunget ham borti et minde, han saa godt pleiet vare sig for, at nogen korte aar allerede hadde dunklet det.

Han blev vækket av stuerten, som fra den aapne dør meldte, at maten var paa bordet, og bad om lov til at gaa i land.

«Takk,» svarte styrmanden mut.

Stuerten ventet paa videre besked. – «Kan jeg gaa i land?»

«Hvad galer du efter?» fór han op. «Dilt avgaarde, for en svarte fan! – Hvorfor pokker spør du ikke skipperen eller andenstyrmand? Jeg er syk. Er de i land?»

De var det, alle folkene ogsaa – undtagen seilmakeren, som hadde vakt.

«Det er vel. Han kan ro dig til kaien i prammen. – Skynd dig, fly til tøsene dine! Det er saa dit, du skal –» fræste han mot døren og trak teppet over hodet.

Stuerten var ingen sinnatagg, bet sig i læpen for at styre sin harme og ordnet litt ved opdækningen paa skafferibordet og tændte lampen. – Var ikke styrmanden kommet daarlig fra byen, skulde han ikke slukt den høvlingen gratis,

[60] svor han indvortes. Han skulde ikke være den usling, som taalte grov kjæft for høflig spørsmåal.

— — —

Det blev stilt i skafferiet, men Ragnar Ahrens kunde ikke sove. Tanke haket fat i tanke, og alle var de kjedet til en eneste forestilling, den vilde ikke unde ham fred: Fyren i *Commercial road*, hvem kunde det være? – Quebec-runneren; lignet de to? – Runneren maatte være død – dræpt — — —

Huf, det blev atter størknende koldt i brystet; derpaa svidende varmt; hjertet banket fortere og fortere, svirrende fort. Han vilde kvæles, gapte og pæste.

Anfaldet dulmedes og gav sig; men træt og elendig, som han var, kløv han av køien. Han vilde ikke ligge her, vilde ikke ligge alene og kanske krepere uten hjælp – næste gang.

Han blev roligere, mens han trak klærne paa, og satte sig til at prøve de nye tøflerne. – De kunde gjerne været et nummer større. Han var blet svullen over vristen og likesom platfot, og hvad skotøi, han kjøpte, generte det. Men façonen var bra. Han traadte ut i skafferiet, tok et tak i bukselinningen og lettet: Façonen var meget bra. – Pene var de, og skindet mykt og lækkert, og de vilde nok vide [61] sig paa en dags tid. Eller de kunne gjemmes, til hævelsen var fløiten med sygdommen.

Han satte foten paa en stol og fingret ved saalen. Den var ikke værst tynd. – Skulde mangle, det var papindlæg? Og fabrikkusk! Usolid kram for prisen. – Naaja, nyttet ikke angre sluttet handel, og pene var de – lækkert skind – lapsetøfler vilde de regnes for hjemme. Kunde gladelig smætte et ærend tversover gaten i dem – folk tittet ikke nøiere paa skotøiet –

Hm, den fyren – hvordan skor hadde den fyren? – Han støttet haken i haanden og saa ret frem for sig, ind i skyggen under sofabænken; panden blev het og øinene rødsprængte og store. – — — Tyksaaledede snøreskor med skrukker over tærne – smalstripet bukse, omtrent som hans egen – brun vaarfrakk, hornknapper, sat ilde over brystet – paa en prik som hans egen. Men, i al verden, lignet han da —?

«Neinei!» – Han spratt til og hugg ut med haanden, avværgende det billede,

som dannet sig for hans syn. – Nei – ikke rote i det!

Og ilfærdig grep han hatten sin og gik hurtig op paa halvdækket, strakte sig og suget lungerne fuld av den kjølige, fugtige natteluft.

[62] Skuten var halet midt ut i dokken for at losse i lægtene, og et bælte av damstille, jernblankt vand skilte den fra kredsen av fartøier ved kaierne. Damperes master og seilskibes rigg strittet op under den lave, røkgrumsede himmel, som neppe tok gjenskin av lysningen fra byen. Til alle sider bygget kjæmpemæssige lagerskur sine høie tak, kulsorte mot det gulagtige mørke. Hist og her mellem skurene brændte gaslygters maanestore og matte blus.

«Hallo, seilmaker!» praiet han.

«Javel!» svarte det skarpt, og en lang skikkelse reiste sig ved gangspillet paa bakken. – Hvad var det?

«– Aa, det var ikke noget heller. – Jeg vilde bare se, om du var vaaken,» sa styrmanden trægt og skjønte ikke selv, hvorfor han hadde praiet. – Vakten gjorde et slag rundt storluken, og da han ikke blev snakket til, ruslet han sagte forut; de slæpende skridt stanste, og han lænet sig ørkesløst mot rufvæggen. Og Ragnar Ahrens syntes, det blev knugende taust ombord. Han kunde altid passiareten stund væk – –

Men snart blev hans hørsel fanget av den bølgende uro fra staden. Den var lik havets en sen kvæld efter storm. Som dump murren fjernt fra og nær fra kom den, steg, vældet tungt [63] boblende op i truende stønn, der brast i hvirvel av stridende lyd, som klirret og jamret, knistret, hvislet og sydet og bratt sank og svandt i den evige ufreds avgrund. – Med hævet hode stod han fortapt og lyttet og blundet.

Et lokomotivs hyl skaket ham til bevissthet. – Han mærket, han var frossen, og han skulde ikke forkjøle sig, hadde doktoren sagt, og her i dokken kunde han da lystre den ordren. Han vendte tilbake til skafferiet og skjænket sig en kop te; den var saavidt lunken endnu.

– – – –

Han blev sittende og glemte at drikke teen; det leie mindet fra Quebec var igjen paa spil. Men fordi han ikke kunde smyge sig fra den hjemsökelsen, blev

han trodsig og vilde ikke sky det. Han *vilde* rote i det, vilde gjøre sig rede for den opplevelsen, og stykke for stykke føiet han historien sammen, til han hadde den helt og fuldt paa det rene:

Den briggen, de fór med, var blet kondemnert, og konsulen hadde skaffet ham og Gustav Berg hyre paa en Larviksbark. Og det var den aftningen de skulde vandre dit ombord med fillsækkene sine, at runneren kapret dem. De lugtet underfundigheten hans – de var ikke grønnere – lot ham allikevel for moro rive i [64] og traktere. Men for meget blev det. Gustav hadde et skralt hode til det stærke, og av toskeri og kippenhet gav han grisen lov til at pilte avsted med sækkene paa ryggen – han skulde vise dem vei til et rigtig gildt, vertshus, med plenty av ekstra moro og jenter, i utkanten av byen, dér de hadde nyss om, at mange bra folk var blit shanghaiet. De trasket bakefter og flirte og lo; stoppet ham først, da gaterne endte, og sa, de hadde betænkt sig og vilde ha sækkene sine.

Men saa blev runneren morsk. De skulde værsgod bli med til logementet, de hadde tinget, eller betale bæringen og utlægget til drinkene – fire daler krævde han, og de bød ham paa lissom de tredve centene, de aatte. – Naa, de kunde jo gjerne foræret ham fillsækkene, hadde ikke Gustav hat et par splinternye rubberstøvler i sin. Og saa blev det basketak. Han selv fik øret sit flænget, og runneren laa næsegrus med et knivstik i siden, da de løp fra ham og fløi for livet ned til havnen – – –

Nei, dette kunde ikke kaldes skikkelig nødværge. Ragnar Ahrens kjendte ikke samvittigheten sin fri. Det var rubberstøvlerne, de sloss for; kunde kjeltringen ha kvartet sækkene, vilde han git fan i de fire dalerne. – Det var ikke ærlig nødværge – det *var* ikke. – [65] Slagsmaal om fillsækker og støvler. Og manddrap – tvi pokker!

Han drak en slurk te, lutet over bordet, støttet haken i haanden og grublet.

– – Gustavs kniv var en durabel sjømandskniv, og om morgenen saa de, den var blodet like til messingholken under skaftet. De vasket og sandskurte baade den og lærslire.

Runneren maatte være død. De hadde naturligvis aldrig spurt efter ham. Han maatte være død – dræpt. Gustav stak ham! – Aa, det hjalp litet, de var sams om den gjerningen.

Men var runneren død, hvem var saa den fyren idag? – –

Han presset læperne ihop og pustet varsomt gjennom næsen, og det lyktes ham at dæmme for et utbrudd av angst. – Sløvt sat han en lang time; tankerne skaante ham, og hjernen blev tom for syner.

— — — — —

«Hæ? – Styrmand, er De oppe endda?» Skipperen kom stabbende ned trappen fra stordækket, gammel og tyk, hvitskjægget og blid og varm av nogen glas. Han hev sig paa sofaen, saa den knaket, og klasket de fete næver mot voksdukstrækket. «Hæ? – Haassen var [66] det med helbreden? Er det krankheta, De spekulerer paa? Hvad sa doktoren? Ikke værst haaper jeg –»

Styrmanden drak resten av teen og kremtet. Han skulde hilse og be, om kapteinen vilde bli med imorgen, da skulde doktoren gi ordentlig besked.

Skipperen fløitet sagte og smattet tre, fire ganger. – Han hadde erfaring om den doktorens vane, hadde visst sendt dusinet av gutter til ham; det var skitt aspekter, naar han ikke vilde gi ordentlig besked til en sjukling selv.

«Jasaa,» svarte han tørt og maalte den andens ytre og gjorde et snøgt overslag: Styrmanden var altsaa færdig; det blev greiest at si fra i tide – men lempelig og pyntelig, forstaas – og spare skuten for omkostninger med den syke.

Dernæst nikket han og buldret løs, hjertelig og opmuntrende: «Inte tap motet, gutten min! Men De er virkelig ikke frisk, Ahrens. Jeg synes reverenter talt, De er dygtig sjaber og medtat. – Naanaa, tap inte motet for det! Det er ikke av de farlige symptomerne, det er knappest slemmere end svækkelse i levera. Slettes ikke *det* – stol paa mig, som har erfaring, De! Der finds inte erfarnere skapning med hensyn til sjøfolks krankheter end [67] en omtænksom skipper – av dem, som er ulærte, da – grundet erfaringen, ser De – Ja, pinedød kan jeg døive haugen av doktorer med hensyn til det, og selvlært er vellært, det! – –

Men hør, De skulde unde Dere en ferie i sommer og besøke familien Deres – den hyggelige, velstaaende familien Deres, vet jeg – og komme Dere, vet jeg. Nødig skilles jeg fra en flink styrmand, men det blir sagtens en raad for mig og skuta, og jeg er villig til at avmønstre Dere imorgen den dag her i London, dersom det svarer med lægens ønske og anskuelse da. – Jajaja, san, imid-ler-tid,

vi haaper det bedste, – ja og at jeg faar beholde Dere. Aa mener Dere, styrmand?» – Han brættet paa underlæpen, klødde sit hakeskjæg og ventet spørgende.

Ragnar Ahrens rettet sig stramt og skjøv koppen unda. «Jeg sier takk. – Det er snilt av Dem dette, kaptein,» fortsatte han lavt og duvet med hodet og stemmen blev sløret og bløtt skarrende. «Jeg behøver ferie og har penger til den, for familien min er ikke velstaaende. – Jeg er syk – meget daarlig – –»

«Vel, saa er den sak avgjort.» Skipperen stabbet hen til bordet, og rørt klappet han styrmanden paa skulderen. «Det var heldig, at De har pengene – og tilgode paa hyren har [68] De ogsaa – –» Han rugget paa overkroppen og vilde snakket trøst, men ikke en stavelse faldt ham ind. «Hæ? Har De familie i Stavanger?»

«Ja. Min mor var født der. – Men jeg har ikke været dér paa en snes aar.» Ahrens vendte sig braatt paa stolen. «Hvordan det?» spurte han hastig, og øinene lyste som av feber.

«Aa, jeg syntes bare, maalet Deres klang saan litt derbortenfra,» svarte kapteinen, som alt var i døren til kahytten. «Godnat med Dere. – Slukk likesaa godt lampen og husk paa at trække klokken –»

Men Ragnar Ahrens sat lamslaat og stirret paa sit eget billede i speilet. Han reiste sig stilt og løftet benet og følte paa tøiet i buksen, han rørte armene, som tok han frakken paa, han speilte sig igjen, han lukket øinene og mumlet og hvisket for at prøve klangen av sin stemme. – Og paany saa og hørte han fyren derhenne i tværgaten med det falmede solstreif langs murvæggene. Og drog kjendsel paa ham. – Skoene, buksen, frakken, hatten, éns var hele stasen!

Han grøsset og skalv, det var som om likkolde fingre gled gjennom hans haar, og i det nu flaret sandheten op for ham: Det var sig [69] selv, han hadde set, slik han møtte sit eget billede i det store speilet i doktorens venteværelse – –

Han vaklet og satte sig tungt. Rædselen levnet ikke liv for tanker. Men den visshet og sikkerhet seg over ham, at han var dømt og færdig. Skulde dø. Og dødsangstens sved spratt av panden og silrandt nedad de graableke kinder. Dømt og færdig.

Det labbet forsigtig paa hosesokker i andenstyrmands lugar, en taburet ramlet, og en ruset røst bandte dæmpet. Det dunket i køikanten, og det gjespet klagende, og straks efter snorket andenstyrmand.

Ragnar Ahrens stod op, blikket flakket forvildet om i skafferiet. Saa husket han, at han skulde trække klokken og slukke lampen.

DEN STORE SUKCES

Motto:

Bøger er den bedste julegave!

[73] Han hadde sittet taus, uten tanke eller drøm, kun i mæt hvile nydt stuens og kvældens lune stilhet og hadde sparet sine halvlukkede øine den møie at se en eneste ting bestemt.

Men endelig maatte det ledige blik la sig fange: Noget grodde frem av skyggen derhenne under skrivebordets hylde; det var, som krøp en liten slange, faa tommer lang, frem av en hule – blinkende matt inderst fra mørket tok den spillende glans for hver av sine trinde bugter, den funklet rødt, den glimtet grønt, saa var der en hel lysgylden tomme med staalblaa stænk, saa brændte det røde i flamme og glødet over i en hvitgnistrende spids – –

Blikket flygtet tilbake ind i hulens dyp og blev atter lokket til at følge bugternes farvespil, og dennegang gled det videre ut i stuen og streifet nakken og kindet av en ung kvinde. [74] Og dermed fattet han, hvad han hadde set paa. – Det stakkars lænkearmbaandet, han forærte sin kone til jul, laa dér og skimret ytterst i lysringen fra lampeskjærmen. Og gjenskinnet fra skrivebordets nye fernis øket naturligvis reflekserne –

Han lukket øinene og vilde slippe tankerækken, men hjernens fredfulde hvile var brutt.

Lænkearmbaandet – saa barnslig glad hun var for det, lekte og ringlet med det. Ønsket sig det hadde hun jo længe, og desuten var det den første egentlige foræring, hun hadde faat av ham – den første overflødige gave, han hadde bragt

hjem i de tre aarene, siden de blev gift. Før denne høsten aatte han aldrig raad til saant. Deres luksus hadde hittil været i tarvelighet at dække litt mer end de værste huller i det nødvendige.

Haarde aar – især for hende, som støtt hadde været bedre vant ...

Han saa paa hende. Og som hun sat urørlig lænet tilbake i gyngestolen med en avis paa fanget, den hun ikke læste, tydet han hendes skikkelse linje for linje. – Nei, savnenes aar hadde ikke knækket hende. Heller gjort hende spænstigere og rankere, og det svære, askeblonde haar hadde ikke tapt sig –

[75] Der stod vin og frugt paa bordet, og han tok efter sit glas. «Skaal du –» sa han lavt. Hun vendte sig helt mot ham og smilte, og han blev varm av glæde over, at smilet var like levende og bløtt, som han nogensinde kunde mindes det.

«Skaal du – Husker du, vi har ikke hat en nytaarsaften her hjemme før?»

Jovist husket hun det, og der var klang av varm glæde ogsaa i hendes stemme. – «Takk skal du ha, fordi du har ordnet det slik iaar!» – Hun gik hen til ham og la haanden paa hans skulder. «Og takk,» hvisket hun, «for alt, slik du har ordnet det for os iaar!» Og pludselig bøiet hun sig ned over ham og kysset ham paa øret: «Kjære manden min!»

Han reiste sig, deres øine møttes, og han gjemte hendes lille haand i sin. «Ja, tilsidst maatte da medgangen komme,» sa han tungt, næsten som et suk.

«Det er den sandelig og tilgavns!» lo hun freidig, og de gik nogen skridt haand i haand. «Nu har du vundet dem for dig, alle folk, al verden – Tænk, fem oplag og sagtens endda et til vaaren! – Du, det er rent en rekord av en sukses efter vore forhold –»

Han stirret ned for sig og mumlet: «Jeg [76] kan si dig det nu – jeg hadde ikke aarket stort mer – –»

«Gutten min!» – Hun klappet ham og trak ham bort foran speilet. «Vet du – du er saa pen i de klærne,» spøkte hun lystig. «Se bare paa dig selv, du ligner omtrent en lord ... Nei, en tysk baron! Det er kneblernes skyld – –»

Enten han vilde eller ikke, speilte han sig og lo, syntes selv, at denne graa dressen passet bra, og saa skriftet han, at han altid hadde likt sig ilde i luvslitte klær.

Hun hadde merket det. «Me—en, du —» mønstret hun ham nøie og trak i vestekanten. «Du bør ikke bli tykkere, jeg er bange, du skal faa mave —»

«Aa, det har vel ingen nød,» trøstet han. «Foreløbig i det mindste — Men er det saa ikke min tur at beundre —?»

Nei, trængtes slet ikke, for det gjorde han hver dag, det — —? Hun svinget unda til bordet og forsynte sig med druer av frugtfatet.

Han satte sig og tændte en cigaret og faldt i tanker. «Skal vi bli hjemme iaar?» spurte han om en stund. — «Og reise paa landet til sommeren som andre skikkelige borgerfolk?»

[77] «Jeg hadde inderlig lyst,» svarte hun tænkstomt. «Men du faar vist stipendium. — De kan ikke forbigaa dig nu, vel?»

«Kanske.» — Han dampet paa cigaretten og rynket panden.

Hun skottet rask hen paa ham. Han var saa ofte ute av stemning i vinter, trods de mange oplagene og pengene, og hun ante aarsaken; han hadde ikke røbet den. — «Vi skal bare indrette os paa fornuftigste maate for arbeidet dit,» sa hun dæmpet. — Hvad trodde han det blev?

Naa, den ufærdige romanen ... det utkastet, rettet han sig, plaget jo endel.

«Det?» — Hun prøvde at tale ganske jevnt. «Har du ikke opgit det?»

«Nei,» svarte han kort, kastet cigaretten og tændte en ny, og det rykket svakt i ham av bitterhet over hendes spørsmåal: det var to seige aars faafængte arbeide, det gjaldt.

Igien sat hun urørlig i gyngestolen — hun hatet denne romanen, den var blet som hendes mands onde samvittighet, den pinte ham gal for hende.

Han røkte cigaret efter cigaret; hun var stille som en mus, turde neppe flytte foten. Naar han hadde den minen, med fremskutt hake og dirrende trækninger i øienlaakene, [78] var det ondt at forstyrre ham; han led ved det — — —

— — Dette blev ikke til at holde ut! Det var allikevel en helligaften dette, og han burde saamen være manérlig. Gid de hadde bedt fremmede, da kunde han være livlig og pratsom nok. Men de hadde frydet sig til at ha kvælden for sig selv ... Aa pyt, hun skulde greie at gjøre manden sin blid alene, sætte mot i ham, for der var visst i grunden kun det i veien, at han ikke stolte paa sin dygtighet til at fæstne

heldet, fortsætte medgangen – Han med sine evner! Dem hadde da aviserne og forlæggerne med snakket om og været enig om meget tidligere end i høst. – – Hendes egne enfoldige tanter hadde skrytt av ham, straks de blev forlovet. – Aa pyt, han kunde *alt*, magtet *alt*, dersom han ikke kritiserte livet av sig selv – –

Hun listet sig fra gyngestolen, vilde ta ham om halsen og fortælle ham det rent ut, men blev staaende raadvild. Han saa skrækkelig trist ut, gutten, og han var saa nervøs efter den boken, at han ikke engang vilde eie den i hylden sin. Men hun hadde lagt den paa sybordet, bak nøstekurven – –

Dér hentet hun den og strøk kjærtegnende over det nydelige omslag, inden hun aapnet [79] den og tittet paa et kapitel hist og her. – Hun var glad i denne fortællingen, hun, og det vilde hun været, om de ikke hadde tjent en øre mer paa den end novellerne ifjor. Vakker og klok var den, hyggelig ogsaa – og vittig og koselig og morsom – – Hun læste en stump av slutningen, og endda hun kunde den utenad, lo hun uvilkaarlig en liten kriblende latter.

«Hvad er det?» sa han og stod op. Hun gjemte boken bak ryggen, men blev ved at le imot ham saa smittende fornøiet, at hun tvang ham til smil.

«Hvad er det?» – Han halte lempelig i i hendes arm, da løftet hun boken høit over hodet og forkyndte: «Det er du, som er saa morsom –»

«Boken min!» Han smilte fremdeles, men forvirret, og der var kuldskjær uro i tonefaldet.

«Ja netop den, du! – Det var scenen med de to gamle jomfruerne» – Hun viste ivrig stedet. «Du er flink – –» Han læste nogen linjer, mens hun støttet sig til ham, og saa smilte han sikrere: Jaha – det er ikke værst, det dér – ikke sentimentalt,» nikket han og tok hende om livet. «Og kjære dig, jeg skylder dig den ideen –»

[80] Hun rødmet stolt: «Har du ikke glemt det tosseriet, jeg snakket – Du var lei og sa, du hadde kjørt dig fast –»

«Jeg kjørte mig fast baade tidt og ofte,» smaalo han. «Der er adskillig mer av dit tosseri. Du hjalp mig paa glid –»

Hun trykket sig tæt ind til ham: «Er det sandt – har jeg hjulpet dig?»

Javist var det sandt, det vilde knepet fælt for en brukbar ende uten hendes

idé, forsikret han. Men med ett krympet han sig frysende og slængte boken, førte hende frem i det fulde lampelys, slapp hende og stirret hende stivt ind i ansigtet. «Si mig nu, Helene,» bad han, og mælet skurret av spænding – «si mig det saa oprigtig, du kan og formaar: Synes du den sidste boken min er en god og ærlig bok? –»

Og ganske skræmt av hans alvor pustet hun skjælvende og svarte blek og høitidelig: «Ja, det synes jeg.»

«En ærlig bok?»

«Ja.»

Han sukket langt og lettet, og øinene veg unda hendes. «Takk skal du ha – jeg har tvilt paa det, ser du – –»

«At du kunde!» brast det ut av hende, og med taarer i øinene rystet hun sørgmodig paa [81] paa hodet. «Du *maa* være ærlig, du *kan* ikke fuske i din kunst, om du vilde! – Det vet da jeg bedst, som kjender dig. Men du kan dræpe dig med tvil og selvpinsel, kan du,» graat hun stille. – Var det derfor, han hadde gaat saa ulykkelig i vinter, kjære, kjære gutten! – Og hun, som hadde ment, det var, fordi han ikke stolte paa at være like dygtig næste gang. Men han kunde spørre alle folk, al verden – de vilde svare som hun! Denne boken, han fór saa stygt med, hadde git ham og hans arbeide værd for tusenvis av mennesker i landet, og herefter vilde fler og fler forstaa ham. – Og taknemlig skulde han være mot boken, ikke styg – taknemlig for, at gjennom den hadde han naadd saa mange –

Hendes stærke tro rev ham hen, han aandet friere og friere, mens hun talte, og han grep hendes hænder, og dugg slørte hans syn.

«Det har været slemme uker for mig,» sa han mykt. Jeg har været syk av dette, men jeg haaper, du har kureret mig – – Kanhænde den uvante velstanden vor voldte skruller og forskrækkelse,» stagget han pludselig sin rørelse. – «Tænke sig til, for mig lutfattige fyr at opleve aarets største literære sukses og tjene nærpaa bureauxchefs gage – minus avdrag paa forskudd da!»

[82] Hun tørket taarerne og kysset ham og maatte le, og muntre blev de begge to, og skiftevis skildret de sin velstand og dens avgrøde: De hadde leiet trivelige

værelser til solsiden, flere stoler og ny lampe hadde de kjøpt, og han pekte litt skamfullt paa sit prægtige amerikanske skrivebord; mens hun ringlet for hans næse med armbaandet. Og like fra oktober hadde de hat det trygt og godt og fra jul og til nytaar undt sig at leve som stortingsmænd. – Bevares vel, det kunde gaa an at være forfatter hertillands ogsaa!

Men han lovte hende det – og paa det løfte tømte de sine glas – at svigtet ikke lykken tilaares, skulde der komme piano i huset. Det skulde være hendes løn, for hun hadde skaffet dem aarets sukses i hænde: hun hadde fundet paa den gode enden.

«Du skulde ikke ha sagt det.» – Hun stillet glasset fra sig og banket i bordet. Et slumpetræf var det med hendes indfald, og det var ikke slumpetræffet og ikke bare enden, som hadde vundet og vilde vinde seir, men hans arbeide og hans evner. «Og jeg er saa glad for de forrige bøkerne dine,» føiet hun til. – «Kritikerne har rost hver én av dem, og nu vil publikum begynde at kjøpe dem og forstaa dem –»

[83] «De forrige bøkerne mine –?» – – Han satte sig og klemte tindingerne mellem fingrene. – Nei, de vilde ikke bli bedre forstaat efter den sidste, stak det i ham, snarere misforstaat. Tildels var det allerede skedd.

Han sprang op og drev frem og tilbake. Der hadde ikke fra hans side været synderlig – alvor bevisst – alvor med den fortællingen iaar, og han vilde nødig, den skulde skjæmme ut – –

Han følte, at hun saa underlig saart efter ham og stanste; hans braa taushet hadde vel smertet. – «De forrige bøkerne, la os ikke drøfte dem,» avværget han overlegent. «La mig heller ta fat paa den næste –»

«Blir det romanen?» – Der var hastig bøn i spørsmålet; han fattet hvorfor og bet tænderne ihop og skygget for panden, men stadig følte han det saare blik. Aa, at han ikke kunde faa være i fred for den helvetes skrivingen og hele dævelskapet! – –

«Det skal jeg svare paa imorgen,» sa han tvært og beslutsomt, men blev derpaa staaende og vugge kroppen som i takt med en vellært melodi, til han aandsfraværende drev nærmere skrivebordet, satte sig og skubbet platen ledig og rotet papirer op av en skuffe; manuskripterne var ikke rørt, siden han pakket ned

før [84] julestorvasken, og av og til mumlet og bandte han sagte over noget, som ikke var paa plads.

Hun pleiet lystre varslerne paa de hensynsløse arbeidsrierne hans og stilfærdig rømme for dem; men i kvæld hadde hun længtet efter, at de skulde vaake nyttaaret ind sammen, derfor nænnet hun ikke forsvinde endnu og sat og ventet en stund, om han ikke skulde besinde sig. – Han skrev jo ikke, han saa kun igjennem – –

Og hun kjendte manuskriptet – det var romanen.

Ydmygt sænket hun hodet: Han vælge det arbeide, han vilde, tænkte hun – det skulde være det vigtigste av alt for hende som for ham – det var hendes livsopgave og pligt at hegne om det – –

Endelig snappet han en blyant og noterte og streket og rettet. – Da sukket hun og ofret sit ønske. Vaaket den arme mand her ved skrivebordet, kunde nok hans hustru alene vaake nyttaaret imøte derinde i soveværelset.

«Godnat,» hvasket hun.

«Godnat,» nikket han, og hun gik ut av stuen.

Han rettet gjennem et avsnit, han hadde tænkt anderledes i julen, læste nogen sider av sammenhængen, la blyanten væk og saa sig [85] rundt. – Var Helene gaat? Naaja, det hadde selvfølgelig ikke været hans hensigt at jage hende i kvæld – det ene korte avsnittet, han husket paa ista, hadde han formet ordret paa gaten en av dagene, og han maatte skynde sig for ikke at miste det av hukommelsen. Kasserte han væven, vilde boten dog ikke skade – – –

Hun kunde gjerne været litt taalmodigere; det var pokker ikke mulig at sanse paa høflige forklaringer i farten – –

Han samlet manuskriptet, delte det saa i tre bunker og skulde til at lægge det ned i skuffen. Men han puttet næverne i lommerne, stemmet føtterne mot gulvet og rugget stolen bakover. – – Her hadde han den igjen liggende foran sig, denne evige romanen. Omtrent som han forlot den i vaar, flygtet fra den, efterat et fjerdingaars ihærdig mas kun hadde øket de ubrukbare kapitlers tal. – For her var to brukbare kapitler, seks ubrukbare og resten kaos. Det hadde været den

uforanderlige stilling dette aaret.

Det var fan ogsaa, at dette emnet skulde raket borti ham og ikke være til at bli kvitt. Det klængte fast, det klorte og rispet, naar han blev kjed og sparket det fra sig. – Det lignet de arge bikjerne, som standhaftig holdt taket, de bet – –

[86] Og straks i førstningen syntes det saa enkelt og liketil, og det fristet som et stykke menneskelig nylænde at dyrke ... Planen var bygget paa en snau maaned, og han berettet venner og kamerater om sit fund. I de store træk, ja – – Senere kom hundre vanskeligheter paa tværke for utførelsen.

De store træk! – Han lo haansk. De store træk, det var avmagtens særkjende at vasse i den taakede myr – – Han strakk ikke til, det var saken – han burde være nøid med at pusle smaa livagtigheter i snævre emner – –

Skulde han stryke flagg for vanskelighetene – bli manden med den uskrevne bok? – –

Han drog næverne op av lommerne og lutet forover, og stolbenene dunket i gulvet.

Tok han fat paa romanen nu, var han ute av stand til at spaa, naar den kunde bli færdig – om den kunde bli færdig. – Hvis han tok fat – –

«Det skal jeg svare paa imorgen,» hadde han sagt. Hvad skulde han svare? – Hvad hadde han ret til at svare? –

Hun hadde døiet meget i deres ægteskap, Helene, og tapper og spænstig var hun. Men hvor langt vilde hendes styrke bære? Den vilde ogsaa møte sin grænse – –

[87] Turde han paany prøve hende med aar av savn og angst og lidelse og skuffelse – skuffelse for hans haap, angst og lidelse for hans angst og lidelse ... Atter by hende en tilværelse fra haand til mund paa vidtrukne forskud hos forlaget, indtægten av artikler og flygtige noveller, laget i timer, han snøt sit virkelige arbeide for? – Og det vilde det helst bli til, gav han sig romanen ivold – –

Han reiste sig slingrende. Aa, hadde han været ensom i verden! ropte harmen i ham. – Han skulde ha slaass for sin livsopgave, saalænge veiret pep i lungerne – Neineinei! Han skvatt ræd og sprikte med fingrene. – Dette var

vederstygkelig! Den helvetes skrivingen, narret den ham ikke til at bande det dyreste, han eiet ...

Neinei, han hadde ikke gjort det, dysset han sig til ro. – Dette var flokseri – Og livsopgave, det var naa den romanen aldeles ikke – hans livsopgave var videre end som saa – –

Han travet op og ned i stuen, røkte cigaretter og drak et par glas vin.

Helene og han, de hadde truffet hinanden i utlandet, og da de giftet sig paa sidste aargangen av et stipendium, tegnet fremtiden taalelig lys. De skrøt av ham hjemme, de [88] ridset hans runer i avhandlinger, og skjønt han visste, at han ingen produktiv natur var, hadde han tillid til sin ærlige kunst og de nye oplagene. – Jaha, de nye oplagene! spottet han sin letsindighet – Men med alt flittig stræv og al skriving, produktiviteten vokste just ikke efter giftermålet, uagtet de bokstavelig talt levde for dens trivsel – – De skulde jo leve av den, kniste han. Og desuten den livsopgaven –

Dengang han opdaget, hvad kunst var og skapte de ældste bøkerne sine og grundet sin literære stilling, hadde det været vellyst at underkaste sig pinen ved at producere –

Grov han ordsfattene ut av sprogets gruber, smeltet dem og rensset dem og smedet dem i sætninger, flettet han sætningerne til en brynje, der sluttet som uforgjængelig, levende smidig hud om billedet – arbeidets fryd var arbeidets fortvilede møie værd – – – –

Og nu – hadde han kanskje bøiet knæ for fremmede guder? – – Nu skulde hans arbeide være som folks arbeide flest og bringe brød tilhuse –

Han drak mere vin og travet hurtigere op og ned og svor en rasende ed paa det, at menneske skulde være menneske, ingen livsopgaves træl, ikke kunstens, ikke sine særegne evners træl – –

[89] Han stanste. Det lynte gjennom ham, at han hadde været træl – en gold lidenskaps slave, som gnieren er gjerrighetens. Og paa dens alter hadde han været ifærd med at øde sin sjæl, og et tilfælde – nei, hans ægteskap – hadde reddet ham – – – –

Vellyst i den pine at producere! – Han rystet av lydløs latter, og mindtes en

sommernat paa en skyss-station, dér han bodde for at skrive ... Han var røket av sporet midt i en novelle og sprællet i vaande som jøden i tornebusken – døgn efter døgn, uten søvn, uten sult. Saa hændte det en maaneklar nat, at han døset av, men blev vækket av hørøstet tale; der var to, som snakket, en mild, slæpende kvindestemme og en dyp, brummende mandsstemme. Han kunde ikke undgaa at lytte – og de talte om ham og hans novelle, de diskuterte den, vraket og roste. – De fordømte, frække sommergjæsterne hadde altsaa snust i hans papirer! Stjaalet var manuskriptet ikke, han saa det ligge paa bordet i maaneskinnet. – Men det interesserte ham, det de sa; de brudstykker, han opfanget, var ikke taapelige – disse nysgjerrige pøblerne var ikke dumme, de gav ham nyttige vink. Han anstrengte sin hørsel til det ytterste, kunde allikevel blot opfatte brudstykker. – Hvor [90] snakket de henne? Snakket de i sideværelset? Han stiltret rundt væggene med øret til tapetet – – krøp paa gulvet med øret til plankerne – – Stemmerne blev fjernere, talen utydelig, uten mening. – Han slæpte sig til sengen; da summet det kloss ved, der skingret kvasse hvin inde i hans hode. – Han skrek av rædsel, og med levningerne av sin forstand skjønnte han, at det var hans slitne hjerne, som gjøglet for ham. – Han var gal den sommernatten.

Han fantaserte ord og kunst, som gnieren fantaserer mynter og guld. – Han sanket skatte til tom glæde for sig selv og høstet retfærdige «kjenderes» kjølige bifald og publikums likegyldighet – – – –

Ut fra den forfærdelige sykdom hadde hans ægteskap reddet ham. Og det sælsomme var, at han trodde, han bragte sin kjærlighet til Helene et offer, da han blev helbredet – da det skedde, at hans evner blev frigjort og hans kunst skjøt frodig vækst – –

Han løftet glasset, suget vinen draapevis og tænkte tilbake: Det var ivaares, husværtten var nærgaaende for leien, Helene og han uanstændig lurvet i det skarpe sollys, og desperat laaste han romanen ned og begyndte at gjøre en fortælling. Han dannet den endda [91] over en mager periode i et ubrukbart kapitel – som vorherre kvinden av mandens ribben, gottet han sig.

Og fortællingen skred fra haanden, han «digtet» den, fabelen blev hægtet ihop ledd for ledd, og i galgenhumor søkte han raad og veiledning hos Helene, naar skuten rendte paa grund. Og hele affæren moret ham omsider, han skulde

ikke nægte for det – Der var raskhet og friskhet i handling og skildring mangesteds blev der det. – – Raskhet? Han hadde end ikke forsmaadd at male med den elegante svaber, som fine godtfolk kalder stil – Sludder, en forfatters stil var paa en vis den lovlige følge av hans erhvervede dygtighet, ikke enstydig med manér; det hadde været tilgjort kræsenhet av ham hittil at nære sky for sin personlige stil ...

Vel, fortællingen blev fuldendt fra mai til september – seksten ark paa fire maaneder – og dermed transporterte han den til forlaget og hadde været elendig slukøret og trangbrystet, til gunstig kritik, oplag, sukses og penger bragte adspredelse og overraskelse. Og bekymring. Han hadde nemlig hat svært for at vænne sig av med den vrangforestilling, at der ikke var forskjel paa let produktion og fusk ... Oprigtige, sanddru Helene! – hun saknet aldeles [902] ikke forstand paa literatur, og hun hadde overbevist ham grundigere i kvæld end den ganske parade av anmeldere tilsammen.

Han skulde være taknemlig mot boken, ved den hadde han naadd tusenerne i landet, sa hun, han og hans arbeide var blet kjærte for dem. – – Han bøiet hodet som i ærbødighet og indrømmet, at det var saa ... Og fra den sandhet viftet en het, ildnende luftning. Han var av dem, som nationen agtet – og han hadde vilje og store maal for sin vilje ... Han skulde værne om det, han hadde vundet.

Og han hadde naadd almenheten, idet nøden tugtet ham til at gi avkald paa en forkvaklet metode i sin virksomhet. Prisen var mindre end ringe; han skulde være taknemlig for den med.

Men, hvad vilde dette si? – Han snudde sig og skimtet sit ansigt i speilet, og næsten blyg tuslet han til skrivebordet. Han dæmte for den tanke; den brøt skrankerne: Det vilde si, at han ikke længer var lærling, men mester.

Han trippet forlegent: «Ikke i min kunst ikke i min kunst,» mimret han. – Brutalt svarte det: Hvor fan skulde du være mester henne, om ikke i din kunst?

[93] Han vred paa sig og forsonte striden: Er man mester i sin kunst, blir man stedse dens lærling tillike – – – –

Uf, her var for varmt og kvalmt av cigaretrøk, og han rev vinduet op, og nattekulden strømmet ind. – Han bodde høit i fjerde etage, og lænet til vindusposten lot han synet flakke over hustak, som var hvite av sne, og utover al

den sovende by, og det søkte hvile ved et kneisende kirketaarns oplyste urskive. – Klokken var snart tolv. Hvad skulde han si til hende imorgen?

Romanen blev det pinedød – næ, han vilde ikke bande inat – romanen blev det altsaa ikke! Han vilde ikke tilbage til den frugtesløse jammeren. Han fattet i denne stund sin opgave baade større og mægtigere, end da *den* sattes paa stabelen. – Større opgaver, større ansvar. – Hans digtning skulde herefter være for tusenerne i landet, ikke for kunstfanatismens krøplinger. Aa, som deres satans – ish, han vilde ikke bande inat – deres smaalige hærk skulde ikke binde ham. Han mærket endnu gnagsaar av de lænker, han nyss hadde sprængt – –

«Giv mig et billede,» bad han sit forsyn, «og fra det skal historien spinde sig og slynge ^[94] sig. Min stemning skal bære den, menneskeskjæbners rigdom skal jeg gyde i den –»

– – – Vintereftermiddag – lige før den blir graa – to gammeldagse, firkantede portstuer med spidse tak – et forfaldent plankegjærde – strittende riskvister – neida, vældige, nakne trær av en allé over gjærdet – og bakom en herregaard, som smuldrer, en slegt som smuldrer – – –

Han saa mot stjernerne: *Omen accipio.*

Men av det smuldrende skulde en sund, kraftig ungdom spire. – For tusenerne i landet skulde herefter hans digtning være. Han var naadd i pakt med det almene –

Kirkeklokken slog. Tolv bævrende slag talte han.

Han strakte armene og videt brystet og aandet den kolde, friske iuft. Aa, du store gud, som han skulde arbeide iaar!

Men Helene, hende kunde han trøstig ønske et godt og velsignet nytaar og takke hende ærlig for det gamle.

BISPESØNNEN

I.

[97] Septemberdagen hadde været varm og stille. – I solnedgangens glødfylde

dis fløt røken efter et dampskib hen som en rustbrun skystripe, og av og til strøk linde luftninger over de flate, sjøslitte holmer foran havgapet i vest og snæret flækkevis det blanke, speilende sund og raslet sprødt i det tette krat av aasp og ek under hammer og ur langs Nordøens strand. Fra en vik med bred sandfjære grodde ekeskogen frodig opigjennem et dalsøkk mellom to nakne bergkoller, og et stykke inde i tykningen hævet sig et sort skifertak av alt det løvgrønne; ellers var der ikke tegn til, at folk levde der. Men hinsides det smale, krokete sund, borte paa den lavere, mere golde og graa Sørø, som ikke syntes at [98] eie andre trær end skral furuskog paa det lyngklædde sletfjeld, hadde en fisker sit hus, og der var en ny sjøbod og en planke-brygge, utfor den skøiten hans laa ankret.

I viken mundet en bæk ut og grenet sig paa sandfjæren i silrende, glitrende smaaløp fra dam til dam, og tversover den vaate grund var nyss et menneske gaat. Fots porene var store som en kjæmpes og dypt trampet, saa vand straks var sivet i hvert hui efter hælene, men skridtene hadde været meget korte, og de hadde traakket bent avsted, ingen omvei gjort for dammene. – Der knaste kvist, og svaiende grener knaket, én brøt sig braskende gjennom buskene paa den østre odde; saa stoppet han braatt. Fra en gulnende bjørk flakset en flok kraaker op, seilte vart speidende i vid ring og stevnet tilskogs.

Rundt vikens vestre odde skjød en hvitmalet snekke frem; ved fortoften stod en mand, rank og kraftig, og staket med den ene aare, lo klingende og talte til en ung pike i agterskuten. Hendes latter maatte svare hans, men den var dæmpet og motvillig, og med et gutteagtig slæng av det smidige jomfrulegame dyppet hun fingrene i vandet og skvættet paa ham. Han la aaren ned, satte sig og skubbet straa hatten fra panden; det livsglade ansigt var [99] sommerbrunt og det spidse, rødlige skjæg falmet av solen. Hun tok sin blaa reiselue av og ordnet paa det viltre, blonde haar, mens de næsten sykkelig store og klare øine maalte ham litt fortrydelig. – Baaten drev sagte for strømmen indover sundet, saa nær stranden, at deres ord naadde tydelig land.

«Ja, saa har vi da været i dit eventyrland,» sa han og lo igjen, eggende lystig. «Og takk skal du ha, for du naadigst gav mig lov at stiltre med paa de lønlige stier! Men det var synd, vi ikke vaaget os til slottet og ikke fik se selve den forheksede prinsen. Hadde det været kvæld. ... Kanhænde det er en følge av hans

trolkelige hamm at sky dagsens lys? –»

«Du skal ikke le, det er ikke pent av dig,» skjændte hun. «Dette var nu den stakkars herligheten, jeg hadde at te dig herute paa øerne mine. Og ikke sandt, det var vakkert?» Deilig ensomt og vakkert –»

Han støttet albuerne paa knærne, snudde hodet og saa fortænkt paa skogen og det sorte skifertak. «Naa,» indrømmet han tørt. «Den som vitterlig er skapt for saan en tilværelse og ikke mangler midler og ikke sparer pengene –»

«Ingen kunde kjøpe sig det saa vakkert for penger,» hævdet hun ivrig. «Der skal en [100] egen sjælsevne til, og han er ikke av dem, én dagligdags træffer.»

«Nei, gudskelov!» ropte han og nikket freidig. «Den type er heldigvis sjelden. – Men du, at jeg traf dig, det var visst paa tide. Det kan saamen være, jeg har reddet dig av fare – – Jomfruen kunde latt sig daare. ...

Rik paa visdom og kostelige klenodier, halvt sjøtroll og halvt skogtroll, endda ikke vanhellig nok til at skræmmes av din far præsten.... Jomfruen kunde latt sig daare – man har hørt saa ilde – lokke i berg av den frier, som ihærdig beilet i præstegaarden –»

«Ikke si det!» bad hun grøssende for sig, men stemmen skalv bløtt og saart.

Han stirret undrende paa hende; hun var taus en stund og saa væk, og han skjøv aarene ut, kremtet og laget sig til at ro. «Jeg spøkte bare med det tøvet, dine søstre prater,» prøvde han angergiven.

«Daare og lokke –» hærmet hun krænket; saa sukket hun og mumlet fort: «Kristian – kom hit!»

Han lot aarene hænge, flyttet sig til agtertoften og spurte smilende nysgjerrig: «Kjære dig, hvad er det?»

Hun likte ikke møte hans blik, skuttet sig og gjorde sig tapper: «Det er det – jeg [101] har været bange. ... Naar de fortæller om os to, vil det volde ham ondt. Jeg vet det. – – Jeg kan ikke for det, men alt det, jeg skylder ham –»

«Kjære dig,» smaalo han, og han tok begge hendes hænder og kysset saa den ene og saa den anden, gang paa gang. «Kjære dig, den gjælden –»

Da suste det forbi ham, det smaldt i æsingen, en sten spratt i veiret og plasket utenbords – «Hvem pokker!» bandte han sint og fór op. Hun reiste sig fra sætet,

sank tilbake, vilde skjærme ansigtet med hænderne, men viklet dem i kjoleskjørtet. «Han var dér!» hvisket hun. «Ro! Skynd dig ro! – Aa, som vi har pint ham –»

Han skottet til odden, opdaget intet, lystret allikevel uten spørsmal, fattet aarene og rodde, saa det fosset, og snekken skar nærmere Sørøen og forsvandt indover sundet – –

Ytterst fra den østre odde var stenen kastet, og bak et klungerkjær stod der et menneske, stivnet urørlig. Det var en bred, lavvokset skikkelse i en fillet, sid lærretsfrakk. De korte ben med de digre føtter bar en altfor vældig overkrop. Skuldrene var høie og mægtige; de lange, sterke armer var krampagtig krøket, næverne knyttet. Han hadde mistet hatten, og [102] han bøiet det svære, snauklippede og sorthaarede hode, presset haken mot det hvælvede bryst og lukket øinene. Det glatrakede, hulkindede ansigt var graablekt og hadde grovtskaarne træk, næsen var krum og stor, munden tyklæpet med dype folder ved vikerne, de tætte, mørke bryn buet sig skraat, og den steile pande var furet og buklet.

Han pustet hivende og snøftende, lik én som vaakner av mareridt, løftet hodet, aapnet de blodsprængte, runde øine og glodde omkring sig tomt og forvildet. Saa puttet han næverne i lommerne og lyttet, mens hele hans holdning blev opgit og syk. Det skvulpet svakt om stranden, og fjernt fra lød endnu dunk av rappe aareslag. – Han stønnet og gik vaggende henefter stranden, til han seg sammen og la sig paa svaberget. Og han blev liggende, som han sov, men munden dirret og bævet av smerte, og da han atter aapnet øinene og saa kvældshimlen lue dystert over de fattigslige holmer, var blikket matt og sløvt og ansigtshuden svedt og slap.

Han foldet hænderne under nakken og lempet sig bedre tilrette, og han strævdde for at tænke, samle det som var skedd.

– – Stemmerne hadde varslet ham, just idet han reparerte broen ved det vesle tjernet. [103] Hendes stemme først – aldrig hadde han hørt den saa mild og rik, den fjetret ham; ødselt hengivende var den, og offer bragte hun jo, gode, skjønne barndomsminde ofret hun til den, hun elsket. Og dernæst en anden

stemme – høh, en forlegent mandig stemme, mandens vanlige stemme, naar den er dum av en taknemlighet, som er i vildrede med at sætte pris paa det skjænkede, fordi mottageren egentlig attraar enklere og forlysteligere gaver. – Straks han hørte den fremmede, hev han værktøiet og rømte. ... De var ikke langt unda, men de gik saa sagte, og de passerte broen og gav sig til i lysthuset ute paa pileøen ...

Men var det ubønhørlig sandt? skrek det i ham. Og han stanste, aarket ikke den pludselige uvisshet, gjemte sig i buskene, ventet og lurte, vilde snike sig til et glimt av haap om, at ulykken ikke var fuldbyrdet – – – – Han fik vissheten, og manden fik sine forlystelige gaver; de opførte sig som kjærestefolk pleier i øde skog. Og igjen var han rømt; de sanset ikke støien av hans flugt, sanset kun hinanden. Og de var kommet efter og hadde martret ham. Og saa hadde han kastet stenen. – – Om han nu hadde dræpt manden? spurte han sig og grundet. – For en gagnløs udaad! For en byttingstrek!

[104] – – Byttingen, det forlibte halvtroll! Han skrattet hæst og boltret sig kluntet paa svaberget som en sæl paa en flu; men med ett satte han sig tvært op. Rygtes attentatet, berettet de den vanvittige historie – aa, det blev en leilighet for hans mor til at spærre sin forrykte, eneste søn inde, dér hun mente ham lunest hegnet om. Hvilken kristelig og trøstende deltagelse bispinden vilde nyde! ... Spærre ham inde som farlig for den offentlige sikkerhet og det kanskje for livstid – tja, paa hyggelig, førsteklasses forpleining – – Nei, han kunde være rolig. Manden holdt tand for tunge; Bertha hadde vilje, hun kunde maalbinde kjæresten, og det vilde hun. – Hende skulde han ikke gjøre uret. Og heller ikke sin mor; hun var blet avfældig, ømskindet av alderdom, maatte grue for at vedstaa en asylgal søn. – Hm, hvis det da ikke blev en tragisk lise fra det at la sig ynke for en vanskapt og vanartet tomsing. – – – –

Han stod op og lette efter hatten sin, fandt den ikke og ruslet videre; den ene lomme var flæret av frakken og dinglet daskende i nestene. – De forrige fotspor over sandfjæren var blet en rad blinkende pytter, og uvilkaarlig fulgte han dem, til han tungvint kløv et gjærde og kom paa en banet skogsti. [105] Der var blikstille skumring, og havets evige uro lød kun som dump, tonende murren; himlen skimret rødlig gjennom trækronerne, og luften var mættet med høstlig em fra raa

muld og visnende løv. Mellem ek og lind og aasp hvitnet det i bjørkestammer, og sommesteds var mørke klynger av bartrær. Skogen var holdt som en ryddig park; den hadde ogsaa været fredet i det snes aar, siden kandidat Hans Rudolf Weigner Lunde kjøpte Nordøen en sommer efter en seiltur i skjærgaarden, og leiede folk hadde plantet og stelt, inden han selv slog sig ned for godt paa sin eiendom.

– – Her bak den granen, gjemte han sig, derfra hadde han set dem. ...

Lutende hastet han skygt forbi og sagtnet ikke farten, før stien bøiet ned til et litet opdæmmede tjern. En spinkel, høirygget bro, som var prydet med en molesteret gallionsfigur av en havfrue, førte ut til en holme, dér gamle, skakke piletrær heldet over en underlig, mangelkantet hytte. Vedbend og vivendel skjulte veggene og dækket næsten vindusruterne og flettet sig opad det røde tegltak; øverst skinte en gylden vindfløi, dannet som en delfin. Omkring bredden, blandt busker av rose og syren, var et broket mylder av valmuers silkefaner.

Broen disset under ham og knirket seigt. ^[106] Foran hytten stanste han tvilraadig: Hvad vilde han? – Men klinken klirret alt for trykket av hans fingre, døren gled let paa hengslerne og svingte op.

Tusmørkt var der og lummert, og en mindelse av søtlig parfume dunstet ham imøte. – Jaha, de hadde nok sittet og koset sig her. Hans tykke læper knep sig ihop, og kinderne brændte, men han traadte ind, snublet i en væltet taburet, reiste den og tok plads, og eftersom han vænte sig til tusmørket skjelnet han den masse ting, som var stuvet sammen i det lille rum: Nette rørstoler og en liten sofa, et par glorete skap, bokhylder, lakerte og indlagte bord, i krokene utskaarne japanske djævler, en dukkestue med glassdør, billeder av dyr og engler og eventyrets væsener – nogen var kunstværker, nogen utklip av tarvelige barnehefter – smatterier, sanket og forvaret med et barns standhaftige luner. Et kostbart antikt speil hang over en sirlig kommode; en av skufferne var trukket ut og struttet av leketøi, og paa platen var en prægtig dukke støttet op mot speilrammen.

Huf, denne parfumen! gren han og viftet den fra sig. Hun hadde forsimplet sin smak – denne duften var jo rent mondæn – – De hadde koset sig her, ja – i al uskyldighet. ^[107] Bertha hadde forevist bardoms-museets skatter for kjæresten og ikke husket at ordne. Det lignet hende ellers ikke, men burde undskyldes –

lykkelig forelskede personer har det gjerne glemsomt travelt i oppbruddet – –

For hende hadde han skaffet tilveie disse tingene. Dengang han bygget hytten, var hun en fornøielig tolvaars jentunge, som trippet av fryd over hans rare indfald, og hun blev selv ubegripelig flink i sine paafund, da hun mærket, det glædet ham at føie hende. Tja, han fordrev tiden med at gjøre et barns lekedrømme til virkelighet – det kunde været en vaage, hun kunde tat skade, men hun taalte det. Og han vilde saamen rose sig av at ha været en nænsom og dygtig pædagog – – – Det het sig, det var for samtlige præstedøtre han kruset og staset, at han var saa barnekjær; men det blev hende, han tiest bad til sig, litt efter litt færdes hun paa Nordøen dagstøtt og blev dægget for av husholdersken – hans egen forhenværende barnepike – og præstefar og præstemor smisket blidt, spekulerte i mulig arv og kaldte Bertha hans pleiedatter – – «Troldelig hamm» talte kjæresten hendes om, det maatte være en gjenklang fra fortællingerne hendes. Han blev nemlig en trollmand for hende, og han spilte [108] den rolle alvorlig og opriktig. – Uttrykket streifet hans ytre, det hadde hun altsaa stemt morsomt ind i fabelen – – Ikke hun – ikke hun! avværget han det og krympet sig og tugtet tankerne tilbake til fortiden.

Hun hadde ikke tat skade, nei – hun utviklet sig, trivdes sjælelig ved leken, fantasterierne værnet hendes renhet, og hun blev et klokt og fint barn – det eneste barn, han nogensinde hadde været kamerat med. Og hun lønnet ham stort: Hun lærte ham at være enfoldig, og det helbredet bitterhet og dulmet hat og forynget hans evne til at føle med og forsones. Og en eftermiddag præsten sat i hans stue, plaget av kaldssorger og syk av nidkjærhet, og prækte og dømte, saa han paa hendes fanatiske, luvslitte, snille far og sa i sit hjerte: Mon der har levd menneske, som ikke inderst inde aatte en livsens kilde ædlere end religion og bedre end tro? – Og i den stund var det, som veg en klam taake fra livet, og der lyste en straalende anelse om, at han ikke mere skulde være næstefattig og ene. Men at slike følelser og anelser spirte hos ham, det var særlig styrkende paa grund av den pest, som hadde herjet hans, bispesønnens, ungdom – –

Han sukket forpint og saa ut av døren. [113] Skygløden i vest var sunket sammen til en ulmende banke, og maanen svævede stor og blek over skogen og skulde til at vinde sølvhvitt skjær, og den speilte sig dypt i den staaflaa flæk av

tjernet, som træskyggerne levnet.

... Nu var de hjemme paa præstegaarden. Men der blev neppe maanskinsværmeri efter aftensmaten, turen hadde været langvarig, og de maatte være møre og modne for familiens skjød – – –

Vel, han hadde svindlet sig ind i den forestilling, at hendes syn skulde bli hans syn paa verden og menneskene, han vilde borge syn og laane sind og dermed være gjenfødt og frelst. Saa glatt gjenfødes dog ikke en bytting; det blev løgn, at gjenfødelsens mystiske viljesakt strækker til for skifte av personlighet, og den foreløbige virkning var mest, at byttingen paa det tidspunkt blev fet og gusten av godmodig fromhet. Men pligtet han være ærlig, var det blet vanskeligere at greie timerne, han hadde kjedet sig adskillig, saknet bitterhetens galde-pirring –

Fire aar vandret han i fromhet, mens leken blev fortsat uforstyrret, fik kun stedse større omraade, krævde læsning og kundskap. Da hun blev komfirmert, slog fromheten sprækker, ikke for det, de hadde ikke ænst den tildragelse [110] synderlig hverken han eller hun – geistlig avkom er sundt hærdet overfor kirkelige ceremonier – men da hun trinet frem i lang kjole, stak skrækken i ham, at hans kamerat var paa nippet til at bli mandbar jomfru og ifølge naturens gjænge snart vilde være tapt for ham. Han dysset angsten i blund, døde den kunde han ikke, og som hun blev mere og mere voksen, nyttet det ikke nægte, hun var kvinde. – Tre slemme aar døiet han, mens angsten for at tape hende blev værre og værre. – – Men kunde han ikke ha hende for alltid? Kunde han for eksempel ikke gjøre hende til sin hustru i navnet? Dersom hun frivillig valgte det? – –

Omsider faldt han i den faldgrube, ønskerne grov. Men frit skulde hun vælge. Og at han hjalp faren at skikke hende til byen paa kursus ifjor høst, det skulde likesom berede hende til valget og ham paa det mulige avkald. – – Aa, for et helvete de høstmaanederne blev! ... Han lo indætt haansk og ristet paa hodet: Den uskyldige angst for at tape hende avsløret sig som almindelig, graadig skinsyke.

– – Skinskyken er en luttrende ild, er den – den tærer hykleriets kjøt av sandhetens benrad. Og hans lidenskap hadde vidnet ubarmhjertig, at han pønset paa at misbruke hendes barnetillid.

[111] Misbruke – «lokke og daare» – sludder i grunden! Han vilde ikke handlet uhæderligere end folk flest; den ene part bød sig til den anden, og blev tilbudet ikke vraket, stiftet de ægteskap og delte trofast sorger og glæder og drifternes nødtørft uten at sigte de gjensidige følelser nøiere – det var trofastheten mer end kjærligheten, som helliget samlivet mellom mand og kvinne til ægteskap. Forresten blev kjærligheten tidt trofasthetens frugt, og den var ikke saa sjelden, som almuen mente. Men han hadde været belastet med feig samvittighet, naar det gjaldt hende, og det fik han svi for – –

Aa, det var ikke værddt at lyve og fuske præsten i næringen med at sminke paa skokken av uterlige giftermal: Casus vilde blet et av de gjængse tilfælder av kirkeviet voldtægt, sjælelig voldtægt – – Lokke? – En kan lettest forlokke en kvinde, som er urørt av kjærlighet, til at være meddelagtig i voldtægt mot sig selv, og vækkes hendes lyster ved det, blir hun en skjøge, av de uhjælpeligste og almindeligste. – – Det visste han, løggen glapp for ham, men klarsynt paa sammenhængen hadde han fremmet sine planer. Og nu var det slet ikke værddt at lyve den styggedom væk, for der burde la sig suge en smule trøst [112] av den omstændighet, at skurken hadde forfeilet sit maal. – – Med kvælende spænding gransket han hendes miner og lader, da hun var hjemme i julen, og ikke kunde han opdage det mindste rids i hendes væsen av erotisk oplevelse. Og heller ikke i paasken kunde han det, og da vaaget han at streife indpaa selve saken – hun hadde studset og var blet skvætt, saa han slog det hen og stolte paa, hun ikke hadde gjættet antydningernes maal. Det hadde hun altsaa, lot det til. Men væmmelse hadde hun ikke røbet, og han var øvet i at spore væmmelsen hos kvinder! Deres knis hadde sydet om ham, og deres foragt hadde skogret efter ham i de unge aar – saalænge han endnu vægret sig for at fatte, at i naturens husholdning blev vanskapningen pisket og brændemærket som en forbryder, hvis han ikke magtet at forsage trangen til kjærlighet.

... Næ, han skulde ikke tygge drøv paa ækle erfaringer, smilte han stivt og skjøv taburetten ind til væggen for at faa rygstød. – – Det var kun denne sidste foreteelse, avslutningen paa historien han vilde ha greiet ut, skjønt det var spildt umake, det blev ikke synderlig forskjel, enten hun var revet med av flygtige vaarlængsler eller av lidenskap – –

[113] Hun hadde ikke røbet væmmelse, grublet han, endda der aldrig hadde været noget datterlig i hendes opførsel. Men var ikke den instinktmæssige, fysiske avsky til hinder – den *var* svækket hos enkelte kvinder ... Han lirket ængstelig med tankerækken, vilde smætte fra den, men blev fanget. Hadde hun allikevel kunnet holde av ham? – Spørsmålet snørte sig om ham, og han løftet hænderne, knuget dem mot tindingerne og skalv. Og han rakk ikke hemme svaret, ustanselig skjærende kom det som kvasse risp av et sagblad: Hadde hun allikevel holdt av ham, saa hadde hun ikke aarket bedre end at undse sig for ham, da han sendte hende bort til fremmede, som lo, bare hans navn nævntes, og dér hadde hun lært at gjøne med de leende. – Og naar i tidens fylde en anden mand fristet, maatte hun kjende med ubehag de tvetydige baand, som bandt hende til ham, føle besk, avhengig, feighet, ville dølgje. – Og den vaande hadde fremmanet hans billede og vakt væmmelsen for at dulmes. – Men sin sælsomme barndom hadde hun ikke kunnet fornægte, og ved hendes utrygge stemning blev den for den anden til en gaatefuld fortid, som hidset elskerens trang til at vite besked om hende, og for at læske den hadde hun forklaret og tilstaat, [114] kanskje skriftet den halvkvædne vise fra paasken med. – Og saa hadde hun til værn, for at ta braadden av al mistro, forraadt hans vanskapte elendighet saa at si ledd for ledd ... Og hvisket og tisket byttingens kvalme hæsliheter ind i elskovens sødme. – Og dog, endnu skingret elskerens ord der i baaten av medbeiler-triumf – –

Han knægget hostende, gned bakhodet og vilde le, men kunde ikke. Brystet arbeidet, armene sprikte, benene spjættet, og endelig skraldet latteren løs og gungret mellem hyttens tynde bordvægger, til den skrattet hæst, blev som en utaset hunds støtvide gjøen og stilnet.

Han sat magtstjaalen, blodet banket værkende i hjernen, han mestret ikke sine sanser; det rislet om ham av hvirken og tiskens; luften, han aandet, var lunken av urene kjærtegn, i tusmørket hvirvlet sorte dotter – Han reiste sig, slet skjortekraven aapen, vaklet og lænet sig opad dørkarmen.

«Aa, det er den forbandede parfumen – jeg taaler den ikke,» mumlet han vekt og blind av svimmelhet, tørket svedten av panden og vilde gaa, men frakken hægtet i en jernstang, som bruktes til dørstængsel, og den ramlet ned. Han kvakk vildt, de hvirvlende sorte [115] dotter rødnet og levret sig til blodskyer, som brast

gnistrende fra hinanden, og i det nu syntes han, der var nogen inde i rummet, fattet rasende jernstangen og løftet den og steg fremover, skimtet skyggeagtig sig selv i speilet, vilde stagge slaget og svaie unda, men stangen dængte til, og glasstumper singlet og føk. «Haahaa!» skrek han. «Er det dig, din fordømte bytting! – – Aahoi! aaho!» hauket han og hamret kommoden i knas. «Til helvete!» – Stangen svarvet rundt, og hugg i hugg smaldt og sang, rammet bord og bænk, hylder og vægger. «Til helvete – helvete – helvete!» Han stampet omkring og knuste med føtterne og vrælte av latter, og stangen svarvet, og huggene dundret og splintret.

«– Saa!» sluttet han tvært og tok paa at kare i dyng fra krokene. «Hihhi,» flirte han og rotet i vestelommen efter fyrstikker. «Tænde fyr paa reret – svi templet av ... Nei, neinei!» Stemmen kvinket pludselig skræmt. Det blev at varsku folk – han var spikende gal. – «Nei – nei!» tagg han sig fri og vraltet ut, og dér stod han og pustet og dirret av træthet og boret og grov i mulden og famlet sløvt efter aarsak og undskyldning for sin adfærd. – «Ikke sætte fyr paa – ikke varsku folk – ikke det –» plapret han, mens tanken ^[116] fimret efter hold og fæste og med ett klynget sig ved den tro, at han hadde villet det, han hadde gjort. «Jeg vil ikke ha flere forlibte visitter,» sa han skurrende tørt og forkyndte: «Og ikke vil jeg ha dette taapelighetens mindesmærke paa øen min – ikke længer end høist nødvendig – – De har sulket til øen min!» klynket han og glante tomt paa maanen. Saa snudde han sig, kjørte stangen indunder vedbenden og flængte den sprakende fra væggen. Og med det blev han trælsomt ved, til hele hytten var flaadd.

– Imorgen den dag vilde han i gang med at rive lysthuset, det vilde han. Det kunde ikke volde opsigt, ret som det var ændret han anlæggene, og denne pleiedatteren hans var blet for voksen og forlovet til lekestue. He, det naturligste endskap paa lekedrømmene. – – Alt det knuste potteskaar og skrammel skulde heldes i paddedammen og bli gjemt av mudder og grønske ...

Han var færdig og nøid med kveldsværket sit, mente han og mønstret de bare vægger og saa, at de hadde været grønmålet, og husket, at om den farven hadde de kjæglet litt. Det var sandt, den festlige vindfløien – den delfinen burde ikke svømme saa sentimentalt i maaneskinnet mer. Han spikket en lang pilegren

[121] og fisket den ned med sinte rykk, brættet den dobbelt og kylte den i vandet. Og da han hadde stirret paa de glitrende ringer, som bredte sig efter plasket, gik han over den dissende, knirkende bro, vasset uti, satte skuldrene under brobuen og sprængløftet, saa det braket i stillaset, og det røk av stolperne og væltet paa skakke i tjernet. Det var sikrest at bryte broen for ubudne gjæster ...

II.

Vel en maaned senere reiste han til byen. Da hadde høststormene døgn efter døgn herjet øerne og ribbet skogen, til ekegrenene kun aatte dusker av skrumpent løv at rasle med, og bjørk og aasp strittet trøstesløst nakne op mot den evindelige, tunge skydrift. Hjellernes og furernes lyng var blet brune, lodne gaarer henad knausernes graafjeld, og i de faa stille nætter hadde rimfrosten rukket at svi livet av de allersidste blomster i haven foran huset. Vildvinrankerne slang i uryddige bunker nedefer svalgangens stolper, tømmervæggene var strimet av den stadige væte, og det fugtige skifertak hævet sig sortere og tristere end nogensinde over trærne paa den ensomme Nordø.

[118] Men den byreisen hadde gamle Marja, husholdersken hans, ventet paa og gruet for i ukevis, og den dagen, han var rodd til dampskibet, sat hun i kammerset sit og sukket og sutret og smaagraat like til i mørkningen. Saa maatte hun ut i kjøkkenet og lage sig en taar ekstra sterk kaffe, og mens hun bidde paa kjelen, kom den voksne datter til manden, som hadde bygslet jordveien, og som bodde paa indsiden av øen: – Skulde hun hjelpe med formiddagsstellet, ogsaa den tiden, han selv var borte? Der var nemlig ikke faste tjenere i huset; han vilde ikke det ha.

Nei, Marja tænkte ikke, det blev bruk for hende, men bød hende en kop kaffe, og jenten kunde ikke bare sig for at spørre, om kandidaten var reist til doktor – han var jo syk, da præsten var her med de nyforlovede og kunde ikke hilse paa dem.

Han hadde ikke været frisk, svarte den gamle stutt.

«Men far har set ham vanke paa fjeldene om natten?» slap det nysgjerrig ut av den anden.

Jasaa; han hadde ikke været sengeliggende og kunde daarlig sove –

Jenten fik det travelt; hun skulde nødvendig hjem i en fart og bôte sildegarn.
– Marja [119] var ikke av de pratsomme, og slog hun sig taus og tvær, nyttet det ikke prøve at sætte hende paa glid.

Hun stammet ikke dér fra øerne, men var barnefødt langt oppe paa bondelandet og hadde ikke været ved salt sjø, før hun kom flyttende hit med en beitsset kommode, et blaat skrin og to fuldpakkede laakkurver, og i aarenes løp hadde folk mer vænnet sig til hende, end de var blet kjendt med den høie, magre kvinde, som ikke skjønnte sig det grann paa deres levemaate og dont og talte saa lavmælt sit eget snurrige sprog og stullet stilfærdig med det, hun hadde at gjøre. Troværdig og grei var hun i handel og vandel, det skulde lates hende, og redebon til at traktere en skvæt av kjelen eller en dram, likevel hun aldrig bad en bli sittende længer, end han netop lystet, og aldrig søkte hun samkvem med nogen utendørs. Heller ikke til forsamling og opbyggels møtte hun, men hun vaagde sig i baat og var ved kirke og til alters en færd hver faste.

Rigtignok kunde det hænde, hun var litt omgjængeligere, traf én til at ha ærend paa kjøkkenet i langvarig uveir; da likte hun ikke at være alene og klaget over, at havdønnet tok søvnen fra hende. Hun ymtet slet ikke om det, at hun i de vaakne nætter [120] laa syk av hjemvé efter den brede, frodige storbygd, hun var fra. Værst blev det for hende, naar det lakket mot vinteren, og denne høsten hadde hun neppe hat flere lykkelige stunder end en morgen, hun sovnet fra piskende regn og durende storm og drømte, at hun i stille, frostklar luft trasket bortover en uendelig vid rugmark og kjendte halmstubbene tasle om skoene og nappe i kjolekanten og hørte matklokken paa Dæglum ringe til dugurds. Men den ringingen vækket hende, og saa var det den forgjorede klokkebøien ute paa Kolleribben, som kimte –

– – Forældrene hendes var husfolk under Dæglum, og selv blev hun stedd som frøkenens egen pike, dengang hun hadde vartet op i gravølet efter brukseier Weigner om vaaren. Og dengang provsten Lunde fridde til frøkenen – det var en fredag ved mikkelsmesleite – hjalp hun ham med pelsen i forstuen og gjættet nyheten paa farvellet deres. Men dengang de bodde i byen, og gutten kom til

verden, bad provstinden hende vakkert, at hun vilde være barnepike for den lille – han var ikke sterk hadde doktoren sagt, og det gjaldt saa meget, at han blev godt og paalidelig passet.

[121] Svare til herlighet og stas blev det med den vesle krypen, og rimelig kunde det være. Provsten hadde været barnløs enkemand, og fruene var den sidste av Weigner-slægten, og at hun omsider giftet sig, det skedde nok ogsaa for, at der skulde bli en nærskyld arving til navnet og gaarden. Og sønnen blev i daaben kristnet Hans Rudolf Weigner og skrevet for det i kirkeboken; Lunde-navnet blev føiet til længe bakefter.

Alle fruens søskend var død i vuggen, og det var mange, som mente, at brukseieren hadde forvoldt den jammeren ved sit ugudelige levnet. At hans hustru blev lagt i utid paa kirkegaarden, fordi hun græmmede helsen av sig, det tvilte ikke Marja om, det hadde hendes mor fortalt hende. – Weigner var ellers en tynd, vissen mand med lasket mave, sure øine, høkenæse og hængelæpe, og lignet ikke det, kvinder gjerne ser paa, og som ung dugde han ikke til at bli officer, endda far hans hadde været oberst, bedstefaren ritmester og oldefaren generalmajor. Men rikdommen paa Dæglum var det ham, som samlet, for ved skiftet efter obersten blev saavidt snaue gaarden frelst; nogen formue skaffet han sig gjennem sit ægteskap, og saa farlig flink og gløgg var han i forretninger, at han hadde et [122] leit ord paa sig for sleipe spekulationer og blodige renter, og han skulde oftere ha raakt i alvorlig krangel med øvrigheten. – Og farens rygte var visst en av grundene til, at datteren gik ugift helt ind i tredverne. Hun sigtet nemlig høiere end til sakførerne og adjunkterne i nabobyen en fjerdings vei unda, saa høit, at pengene og den fordums fine familien ikke kunde dække skavanken. Og sigtet hun høit, naadde hun maalet, da provsten Lunde blev bisp. Men det aaret gav hun sit samtykke til salget av Dæglum, og fra den dag kaldte hun sønnen sin Hans – det navnet var efter faren – og førte ikke tiere Rudolf i sin mund.

Der hang tre malte portrætter i dagligstuen – av generalmajoren, ritmesteren og obersten – og foran dem pleiet fruene sitte timevis, mens hun var frugtsommelig og sydde paa barnetøiet, og tale om dem og vælge træk for træk hos dem, at slik og slik vilde hun ha sin søn. Og uryggelig sikkert var det, at

officer skulde han bli, og Rudolf skulde han hete efter oldefaren. – Hun var saa godslig og glad de maanederne, at Marja var i en stadig forundring over, at en kone i omstændigheter kunde ha det paa den maaten.

[123] – – Gud naade fruene for de stormodige drømmene hendes!

Vi skal taalmodig og ydmygt bære de byrder, vorherre har lagt paa os, formante bispen hende, og sandt og priselig var det; men det faldt sagtens mindre tungt for ham at bære ulykken med det eneste barnet deres – han hadde det ansvarlige embedet sit at være optat av, og ikke kunde han ha rar slægten at anke for, alet som han var i en aasgrænd oppi svarteste Valdres, og det var *han* kry av. Og desuten døde han, mens gutten var liten, inden sørgeligheten blev paa det saareste.

Hans Rudolf artet sig ikke likere, end at han ikke lærte gaa, før han var paa fjerde aaret, og saa skrøpelig hjulbent og sværhodet vabbet han omkring hjemme i villaens have, at byens folk, som kikket gjennom stakitsprinklerne, paastod søn til bispen var dværg. Ned i gaterne var det strengt forbudt at slippe ham eller trille ham i barnevognen; moren gjemte ham væk for fremmedes øine. Hun selv kvidde sig for at se ham og taalte næsten ikke røre ved ham: hun bleknet, naar hun tvang sig til at klappe sit eget barn. Det kunde tilslut bli uken mellem de kvældene, hun for skams skyld gløttet paa barnekammersdøren. Men synd var det baade paa hende og [124] gutten, at hun saknet sind til at være skikkelig mor for ham – hun *maatte* blet glad i ham, hvis hun hadde nænnet: Pen var han ikke, men klok var han – det skjønte Marja bedst – og inderlig god og blid og taknemlig mot den, som hadde tilovers for ham. Stridig kunde han være og braa av sig og uregjerlig som barn flest, det var saa det, men han blev fort føielig og lydig, om de bare stolte paa vettet hans og rolig forklarte, at en tingen burde være akkurat paa det sættet, og dersom han ikke blev tirret og kommandert. Det vænte ikke Marja ham til at bli, hun hadde hverken myndigheten eller viljen til det. – – – Og dværg? Nei takk, san! De kunde holdt skravlen paa sig, byens folk. Han vokste i høiden og drøiden og fik kræfter som en bjørn, skjønt benene støtt blev kleine og hodet for stort og armene for lange. Det var nu ikke saa laget her paa jorden, at hver krop skulde duge til kongens kar, og det hadde jo brukseieren heller ikke gjort.

– – Aa, den fankens latinskolen! Det var den, som fordærvet gutten, og det var den, som skilte ham fra Marja. Adskillig hadde dævelungerne og skolemestrene at svare for, naar Hans Rudolfs sjæl blev ropt op paa dommens dag. – Dævelungerne er unger, og ^[125] dem faar en tilgi; men skolemestrene har løn og lærdom og værdighet for at bestaa styret med ungerne, og de skal værsgod avlægge regnskap for, at den som skjæbnen stygt hadde mærket, i deres hænder smaat om senn blev som et fræsende, livræd vilddyr. Og efterat det var blet ubotelig galt fat, slêt de skosaalerne sine med at rende op og ned til fruen og sladre og slarve hende hatefuld og frasnakke hende den snev av morshjerte, hun hadde. Han var saa vanskelig – saa vanskelig – – Tøis, han *var* ikke vanskelig for den, som ikke trætnet paa at ville ham vel! Han sloss og bet fra sig og skamferte kameraterne og var ikke havendes paa skolen. – Javist, ja. Hvordan var han blet slem? Det smøg de forbi – –

Der hadde aldrig været historier, og det gik grust, saalænge der blev leiet huslærer til at læse med ham hjemme. Men den ordning var ikke bra nok, syntes bispindens venner, rektoren og adjunkten og distriktslægen, dem hun imellem raadspurte om sønnen, hvis samvittigheten brydde hende. – Han løp fare for at bli en særting av det – Visste de ikke, han var særting skapt? – – Han fylgte alderen og mankerte ikke evnerne, og paa latinskolen skulde han, det var ikke bøn for andet. ^[126] Alt det Marja tagg og enfoldig advarte, batnet ikke mer, end at fruen halte ut indmeldelsen, til han var tolv aar.

Og vondt blev det straks. Han graat i førstningen og fortalte sin nød, og falen i ansigtet tok han bokpakken sin om morgenen; saa blev han stur og tvær og ynket sig bare i søvne. Men om middagen, paa hjemveien, ljomet speord og opnavn bak ham: «Bytting-Hans! Bispegrævlingen!» – Og om kvældene sanket gutteflokket sig og ylte langs stakittet. – – Han kværket mest den yngste rækelen til skriveren og glæfset slagter Paulsens raatamp i laaret; det var enden paa skolegangen. Og gutten blev sendt til opfostring hos en præst som hadde været farens kapellan.

.... Bispinden blev træt av forholdene i smaabyen og vilde bosætte sig i Kristiania. Da sa Marja op tjenesten og drog tilbake til Dæglumseier. Dér slog hun sig paa at væve og sy for folk, og med det fandt hun saapas utkomme, at hun ikke trængte røre sparebankboken sin. Fruen blev ogsaa stadig ved at skikke

hende fuld lønning som julegave; de tre gangene laa kort fra gutten i bankokonvolutten – de skulde likesom være fra ham – og hun hadde svart ham og takket. Men det blev bare tre av disse kortene, og i fjorten [127] aar saa hun ham ikke og kunde ikke tænke andet, end at hun var helt ute av hans minde. Litet hørte hun om ham, og det, hun fik vite, var ikke av det gode. Især efter han var blet voksen og student. Rygtet meldte, at han var den fæle byttingen, barnet tegnet til, og at han gjorde bispinden stor sorg ved at leve vildt og bespottelig. En skulde grangivelig trodd, han var baade gal og vanvittig, dersom han ikke hadde vist slike evner og været saa lærd i alskens sprog, at de satte i bladet, han hadde vundet guldmedalje for det. Det stykket klippet Marja ut og gjemte i bibelen.

Men rent uforvarende kom han næste sommer kjørende fra byen op til hende og bad, hun vilde styre huset hans, og hun svarte gladelig ja paa flækken, endda han ikke hadde dølget for, at det kunde bli surt og langsomt for hende paa den enslige øen, han hadde kjøpt sig. – Paa nedreisen var hun indom fruene, som slet ikke vilde gi hende lov at tale om Hans Rudolf, men spurte nøie efter alt angaaende Dæglum, hvordan hovedbygningen blev holdt, og hvordan de forrige husmændene og tjenerne hadde det.

– – Marja sat ved kjøkkenbænken og tømte kaffekoppen sin i smaa slurker. Saa [128] hvælvte hun den over skaalen, snudde den igjen og stirret dypsindig i grudden. Bevars, hun spaadde ikke – hun kunde si sig fri for det, siden hun hadde været i bispens hus – men det var nu en vane hun hadde, hvis noget trykket hende.

... De byturene til Hans Rudolf, hun hadde haapet, det skulde været forbi med dem. I den første tiden pleiet de gaa for sig hver februar, saasandt han hadde faat brev til jul fra fruene – oftere skrev hun ikke – og det sikre varsel om, han agtet sig avgaarde, var at han sluttet rake sig paa overlæpen, til der grodde en svart skygge av en knebelsbart, just som paa maleriet av generalmajoren. Og han blev sturen og folkesky og søvnløs, læste ikke i bøkerne sine, men vandret halve natten frem og tilbake inde i stuen, snakket med sig selv og nidbandte sine forældre. – Marja visste det, for hun hadde ikke hat hjerte til at la være at lytte ved dørene, mens han var saa ulykkelig og rumsterte paa den vis; og hun hadde skjønt, at det var

moren han besøkte.

Herregud, at de mennesker, som var hinanden allernærmest, skulde formaste sig til at hate hinanden – de, som var av ett kjøt og blod! ... Ja, straffet blev de paa samvittighetene ^[129] sine, begge to, det kunde én forlate sig paa –

Bispinden var den haardeste og stolteste av dem; det var ikke let for nogen at læse i hendes sjæl. Men med Hans Rudolf stod det støtt ilde til, naar han vendte hjem. Han var askegraa i ansigtet og urolig og styg i øinene, som hadde han øvet en ond gjerning, og han blev ikke lik sig selv paa denne siden av løvsprættet. Mot vaaren blev det bedre – vaaren hadde en forunderlig magt over ham til det gode. Og det hadde barn ogsaa.

Derfor hadde barneflokkene hos præstens været en velsignelse for ham, og mest Bertha, den vakre jentungen – I grunden var det hende, som hadde bragt ham til at opgi byturene; brygget det ihop til en rid, hentet Marja hende: Barnet var han ikke mand for at stænge ute og jage væk, og hadde han smilt til hende, kunde én være tryg for han blev still paa Nordøen. Da Bertha blev konfirmert, var det, som det raad hadde tapt sin kraft, og han strøk virkelig paa vei igjen, men gjorde vendereise med samme dampskib. Efter den hændelse fattet Marja det faste haap, at det endelig var forbi med byturene, og julebrevene hadde han tat med ro.

Saa det hadde været dobbelt sørgelig for ^[130] hende nu – Og ikke hadde fru skrevet, det var ikke det, som hadde pisket ham avgaarde – – Hvad det var, næret Marja en mistanke om, den hun ikke turde være ved, for hun blev het baade av harme og skamfuldhet paa hans vegne, saasnart den dukket op.

... Skyndsomt satte hun kaffekoppen bort, som hadde hun brændt sig paa den, og gik fra kjøkkenbænken. Hun maatte stelle værelserne, husket hun; han hadde jo næsten ikke villet slippe hende ind disse dagene. Og gjorde han paany vendereise, kunde han være braatt ventendes – kanske imorgen – –

Hun tok en tændt lampe og aapnet døren til stuen. Det store, langagtige rum hadde en staselig kleberstenspeis i det ene hjørne og tunge ekemøbler, og rundt alle vægger hang malerier og tæpper. Men trivelig blev her aldrig, syntes Marja, og han holdt ogsaa helst til i det mindre værelset bakenfor. Det var klædd med bokhylder fra gulv til tak, og der stod et stort skrivebord og endel makelige,

meget lave sofaer og lænestoler. Speil fandtes ikke nogensteds.

Marja ruslet omkring og tørret støv og ryddet, og tilslut la hun veden færdig paa peisen og i ovnen, forat der kunde ildes i en fart. ^[131] Kanske hadde hun ham hjemme imorgen tidlig – – Gid det var saa vel, sukket hun og laget sig til at gaa ovenpaa til sit eget kammers. Men hun blev staaende med lampen i haanden og saa træt henfor sig og tænkte: Om det skulde være slik, at Hans Rudolf var blet glad i Bertha hos præsten, og hun hadde forlovet sig med en anden – om det var det, som hadde forstyrret ham nu – og det var rimeligvis sandheten – han stred sig sagtens gjennom den ulykken og. Med guds hjælp da ...

Hun kvakk, saa lampen klirret i hendes haand. «Hans Rudolf kan ikke nytte guds hjælp, han – » hvisket hun. Og pludselig hørte hun havdønnet fylde kvælden som mægtig fossedur, og skyggerne i krokene tætnet og ség nær, og hun frøs nedad nakken og ryggen. Men hun klemte om lampen og blev atter stø paa haanden, og det gamle, magre ansigt blev stærkt av trodsig mot: Aa, vilde gutten for alvor giftes, han blev fint nok det! De færreste frøkener vanet den, som hadde rikdom at by paa – Og hun kjendte en kar, som hadde brukt to træben og krykker paa kjøpet hele sit liv, og han blev likevel gift og fik lykkelig kjærring og mange friske unger. – Og ingen tarvte bære Hans Rudolf i brudeseng – –

III.

^[136] Han hadde ringt paa, og der blev lukket sagte op av den høitidelige, graanede stuepike, han stedse hadde møtt ved sine besøk. – «Er min mor hjemme?» spurte han kort og gik forbi hende ind i entreen uten at vente paa svar.

«Ja, hr. kandidat,» sa hun venlig og tillært skarrende, glattet en stund taus paa sit hvite forklæ og læspet forsiktig: «Bispinden har ikke været rask –»

Han hadde alt hængt hatten fra sig og var ifærd med at knappe den fotside vinterfrakke op. «Er det – noget alvorlig?» studset han og blev meget blek; han kunde neppe huske, at moren hadde været syk. «Ligger hun tilsengs?»

Nei, det var kun upasselighet –

«Naa, hun kan ta imot mig da,» sa han lettet. «Det behøves ikke at melde mig,» avfærdiget han stuepiken og drog omstændelig i sine hansker, mens hun

fjernet sig. Saa vrængte han frakken av og traadte hen foran speilet. – Haaret var børstet stridt tilveirs for at fremhæve det uskjønne ved pandens furer og bukler, de skraat buede bryn og de runde, utstaaende [133] øine; en spirende, kulsort knebelsbart delte mellem den store, krumme næse og den brede, grove mund. Han hadde en vid, nedbrættet snip og lyst slips, en tætsluttende brun jakke med hornknapper, temmelig trange bukser og støvler, som glinset av blankpuds, og han vred paa sig og studerte nøie indtrykket av sin uformelige, hjulbente skikkelse og gren tilfreds; men hidsig rødme flaret opad hals og kinder, og aarerne i tindingerne svulmet blaalig.

Hurtig vraltet han til stuedøren og banket haardt paa. Ingen svarte, men han gik ind.

... Den gamle dame i lænestolen ved karnapvinduet lot til at blunde fredfuldt, lunt svøpt i et graat sjal; hodet var bøiet tilbake og læperne skilt, og hendes aandedrag steg og sank langsomt og sitrende i stilheten. Formiddagssolen skinnert rikt over hendes vakre, snehvite haar og det stolte, fornemme ansigt med høkenæsen og laante den voksagtige hud et skjær av liv og sundhet.

Han blev staaende uviss og forlegen; det var aldrig hændt ham, at han hadde set sin mor sove, han hadde ikke vaaget færdes i hendes værelser, paa de tider hun hvilte. – Han flyttet sig et par skridt, det tykke gulvtæppe dæmpet lyden av hans trin; han kremtet, [133] hun vaaknet ikke, bare en fin, smal haand, som alderen ikke hadde kunnet skjæmme, kom frem fra sjalet og faldt ned i hendes skjød. Aandedragene steg og sank rolig. – Han saa paa blondekruset om haandleddet og la mærke til, at hun hadde en krave av samme slags blonder ... Naturligvis, hans mor gjorde ulastelig toilet, ogsaa naar hun var upasselig – han skulde gjerne vædde, hun var i sort silkekjole, spottet han indi sig, men det var, som ordene blev gjentat høit av nogen ved siden av og støtte ham. Og han gav sig til at mønstre stuen, om dér var forandringer. Nei, det var de kjendte, solide mahognimøbler fra Dæglum, den kjendte, sirlige orden og de umistelige tre malerier av obersten, ritmesteren og generalmajoren. Det sidste hang som vanlig like overfor hendes stol. Bispens portræt hang i stasstuen, dér passet det bedst – – Han vilde smile, men følte selv, at smilet blev en stakkarslig, stivnet trækning, og kremtet sterkere. Hendes aandedrag stilnet, haanden løftet sig til

brystet, hun hostet let og slog øinene op.

«Hvem er det?» spurte hun drømmende.

«Det er mig – det er Rudolf.» Svaret klang skarpt freidig, som en pukkelrygs tale, naar han vil stramme sig.

[139] «Er det dig –» sa hun langtrukket; røsten bævret sprødt, og hun nølet med at vende sig mot ham. «Er det dig – Goddag, Hans!» hilste hun og rettet sig i stolen. «Er du i byen?» – Sjalet gled fra skuldrene, og hun var i sort silke; han hadde gjættet riktig. –

Ja, det traf til, han hadde ærend – aldeles nødvendig ærend til byen, braasnakket han livlig og tok paa at vandre rundt ... Det var bøker, han skulde ha fat i, og han skulde konferere med en advokat – vilde muligens kjøpe en større landeiendom og dyrke sine nye interesser, træplantning og skogsak, forklarte han vidtløftig og rapt. Men han ante, at hun ønsket avbryte ham, og blev ærgerlig over, at han var bange, det skulde ske. «Og jeg syntes, det var min pligt at se opom dig,» føiet han utydelig og knisende til og stanste i det samme tæt ved generalmajorens portræt, satte venstre næve i hoften og glante bent ut. Solskinnet straalte over ham og den statelige stamfars billede, deres holdning var omtrent ens, og hun kunde ikke undgaa at pines ved den hæslige forvrængte slægtslikhet. Det stolte han paa, hadde prøvd det ofte, og han bidde spændt paa virkningen.

Der blev stille i stuen. Fra hun hadde hilst paa ham, hadde hendes blik ikke sluppet [136] ham; nu fæstet det sig ængstelig ved hans øine, søgte faafængt at fange dem og flakket saa raadløst om. – Ute fra gaten skingret rop og støi av lekende barn.

Hun sukket træt. «Kjære dig,» bad hun. «Rul gardinet ned, solen generer mig –»

Det spillet ved hans mundviker, men atter vilde smilet ikke lystre. Denne milde tone spaadde ikke den tidligere strenge behandling av den vanartede søn, indrømmet han, idet han tøiet sig klodset efter gardinsnoren.

«Aanei, la være,» stanste hun ham. «Solen er dog en deilig guds gave – Rudolf,» smaapratet hun aandsfraværende og nikket til ham.

Forvirret gik han fra vinduet og midt ut paa gulvet. Hvad var dette? – Morens stemme var ny for ham; han fornam med ett hende selv som et nyt og fremmed menneske, og grepet av svimmel skyhet magtet han ikke se bort paa hende, men han visste, at hendes blik fremdeles fulgte ham.

«Har du det saa travelt?» hørte han hendes underlig signende stemme klage. «Kan du ikke bli en times tid – kan du ikke sætte dig ned – – Har du det godt, Rudolf?»

Hvad var dette, grublet han. Hun kaldte ham Rudolf igjen – to gange hadde hun kaldt [137] ham det – hun maatte gaa i barndommen. «Vognen venter,» sa han koldt. «Og jeg har avtalt møte med en ven – en bokorm likesom jeg,» føiet han leende til og hærde sig ved at mindes, at hun spydig hadde svaret paa meddelelsen om hans guldmedalje: Tænk, at der skulde bli en bokorm i familien –

«Bøkerne dine, er du endnu saa glad i dem?» lokket hun; brodden i hans ord hadde ikke rammet.

«– Skal ha møte med advokaten ogsaa,» mumlet han og stirret paa tæppet og nærmet sig baklængs døren.

«Vil du ikke si farvel til mig, Rudolf – gutten min?» tagg stemmen, og den tvang ham til at se op. Hun strakte den fine, smale haand henimot ham.

«Mor!» skrek han, rev døren op og styrtet ut.

— — — — —

Samme aften, da kandidat Lunde sat alene paa hotellet, blev det bud bragt ham av bispindens huslæge, at hans mor var død. Han svarte intet, blev bare staaende og se paa sin store, haarede næve.

*

[142] Det var stille, svart kvæld, men det æslet sig til storm, for Marjas gigt hadde været slem, og der var uro i sjøen. Strømmen satte haardt under land, og vestenfra bares havdønnet som tung, skyllende brusen av en uhyre flod, og stundomtil kimte klokkeklemtene fra Kolleribben syngende gjennom det regntykke mørke.

Marja var gaat op for at lægge sig og bladde alt efter aftenbønnen i

salmeboken, da hun hørte et dampskib ule og tute, og saapas kyndighet hadde hun sanket ved kysten, at hun syntes det var rart, en damper søkte hitind i saa usigtbar en nat. Og den blev ved at pipe, som den vilde ha tak i folkehjælp – – Skulde Hans Rudolf være med? fór det i hende, men hun slog straks det hen: Han hadde ikke gjort vendereise, nei – lokalskibet var i rute idag – og denne laaten kom ikke fra stoppestedet i sundet, den kom fra nordkanten av øen. Det var vel en lastedrager til stenhuggerierne paa Østerøerne, og den signaliserte for kjendtmand – –

Hun læste aftenbønnen tilende og la sig træt nedfor; men havdønnet bruste lydt, og av og til kimte klokkebøiens klemt. Det blev visst skrøpelig søvn i nat – og Hadde endda Hans Rudolf været hjemme, kunde hun været ^[143] kvitt de bekymringerne, hun blev liggende og strides med ...

Hun skvatt op fra sengen. Det traakket paa svalgangen og rusket i døren, skridt knaste i sandet rundt huset og stanste utfor hendes vindu. «Marja!» ropte det. «Marja –»

Det var Hans Rudolf – jamen var det ikke ham likevel! Hun kastet paa sig stakken, løp kipskodd ned og vred nøklen om i gangdøren. Han puffet den utaalmodig op og steg ind. «Jeg forstyrrer dig sent,» sa han undskyldende. «Skræmte jeg dig?»

Aa, det var ikke saa farlig, smilte hun glad. Men saa vaat han var!

«Jaha, dyvaat er jeg,» svarte han og hev yttertøiet av. Det silret av hattebræmmen og dryppet av frakken, og han var graa tilknæs av lere. «Er du ræd, det blir forkjølelse?» spøkte han braakende og blunket, fordi skjæret fra lyset, hun holdt, sved i øinene, og gik hastig ind. – Hun fulgte efter og tændte lamperne; han slængte sig andpusten paa en stol, men gav sig rapt til at fortælle om veiret og sin reise.

Han hadde hat det bra paa jernbanen, været alene i kupéen, og saa hadde han leiet en taugbaat i byen – vilde ikke overnatte dér – men for regn og sjøvask det blev utover, ^[140] begge dele, dønningen var voksende. Dette blev sandelig storm dette! – – Skipperen vilde ikke gaa sundet, derfor maatte han sættes iland ved forpakterens brygge og traske den sølete stien i bælmørke. – Tøiet hans blev bragt imorgen – –

Gudskelov, han var ikke sturen og stum som ellers, naar han hadde været de turene sine, tænkte hun, mens hun fik det til at brænde godt paa peisen. Men hun likte ikke denne livligheden og skottet bortpaa ham. Han snudde ryggen til hende og mærket ikke, at hun spurte, om han vilde ha mat, passierte muntert væk og drev løier med taugbaatskipperens forsigtige manøvrer. «Manden svor, han angret paa jobben,» skrattet han. «En skulde trodd, det gjaldt livet –»

Marja prøvde le med, og han sluttet tale, reiste sig fort og rev sin opbløtte snip av. – «Er De ikke sulten?» sa hun.

Sulten? – Ja, han burde være pokkers sulten. Kanske vilde hun skaffe noget mat? – Og han frøs, det blev sundest at skifte, stammet han utydelig og gik ind i biblioteket. Marja stillet et litet bord foran ilden og bredte duk paa det; siden ruslet hun til kjøkkenet, og det varte en halvtime, før hun blev færdig dér. Da hun vendte tilbake, hadde ^[141] hun nær sluppet hele brættet med maten og teen i gulvet. Han stod ved peisen, græsselig blek, mest som han skulde være sit eget usalige lik, og han ænste ikke hende, stirret bare paa sin høire haand og bøiet og rettet fingrene og trykket den med den venstre, omtrent som hilste han paa sig selv. Og han hadde ikke skiftet klær, hadde paa sig den samme lange, sorte bonjour han var drat avgaarde i.

«Værsgod, vil De ikke spise?» bad hun.

«Takk,» svarte han mykt og saa visst paa hende. Og hun blev næsten paa graaten: Øinene hans var saa uhyggelig indsunkne og skinnende blanke; stakkar, han hadde ventelig ikke sovet paa flere døgn –

«Du skal ikke bli oppe for min skyld,» talte han rolig til hende. Jeg har plaget dig nok nu, Marja – Godnat. Det var godt at komme hjem. Takk skal du ha for bryderiet. Godnat –» Han nikket og holdt haanden frem. Hun skjønnte ikke riktig meningen og blev forvirret; han hadde ikke budt hende haanden uten den ene gangen paa Dæglumseier, da han stedde hende til at styre huset.

«Godnat,» sa hun og skalv i mælet. «Ikke noget at takke for –» Og hun turde ikke bedre end gaa sin vei op paa kammerset sit.

^[142] Han rystet fingrene, puttet næven i lommen og lo lydløst. Han hadde undlatt at vænne næsten til sine haandtryk, forstod han. – Men ved synet av

opdækningen følte han sugende sult og sanset, at han ikke havde smakt mat fra igaar formiddag, og han satte sig og spiste graadig og længe. Omsider støttet han albuerne paa bordet og lutet forover, og mæt og døsig blev han sittende og nød den stekende hete fra baalet paa peisen. Men som han nær var sovnet, snek der sig paa ham tanker, han ikke vilde vite av, og han vaaknet med et rykk. De tankerne hadde sværmet om ham forrige nat og forfulgt ham hele denne dagen paa reisen hjemover. Han vilde være fri dem, jog dem fra sig, vilde stænge sin bevissthet for dem. Men da hørte han dem som fjern, svirrende summen –

– – Det var sandt, begravelsen! fisket han efter et brukbart emne at sysle med. Han hadde forsømt at arrangere den, blev altsaa nødt til at skikke ekspres og telegraferere. – «Det kan arrangeres telegrafisk,» mumlet han «– anmode et bureau –»

«Jeg vil ikke!» forsikret han høit og hidsig og sprang op. «Jeg vil ikke, og det er da min vilje, som raader for det – ikke disse indskydelserne –»

[143] Han gik til biblioteket og paa skrivebordet fandt han en bunke av de sidste aviser og et brev. Aviserne gad han ikke røre, men brevet gjorde ham nysgjerrig, og han læste det ... Hm, en hjertelig indbydelse fra præsten, som haapet, at hans helbred snart vilde tillate ham at besøke sine venner paa præstegaarden, de savnet ham alle saa meget – især Bertha, hvis bryllup var bestemt til i januar – – Han læste nyheten koldt og sløvt, fattet ikke selv, at den likesom ikke kom ham ved mer. Og den historien nylig var dog gaat paa forstanden løs, undret han sig, rent ulykkelig og skamfuld over at være blet saa likeglad. Men igaar aftes hadde han glemt den som saa mangt andet. – Var han da sjælelig dræpt og død?

Men de ord vakte atter tankernes svirrende summen, og han grepes av en ukklar lyst til at drøfte dem, underhandle med dem. Og han stod og stirret paa sin høire haand og vugget hodet i takt, som lyttet han til musik.

... Det var saa det, at i tyve aar hadde han drevet her og snakket med sig selv – snakket øde og tomt med sig selv om den forbandede lidelse ved en tilværelse, som var røvet det, hans bedste attraa krævde, og om skjæbnens og menneskenes uretfærdighet –

[144] Og det var saa, at han hadde fordret som sin ret av menneskene det, de ifølge naturens love ikke var istand til at yde ham – – Ja, de paastande kunde

han utenad nu, og han skulde bøie sig for deres rigtighet indtil videre. Og han hadde ikke været skaansom overfor sin mors smerte, skjønt en mor ikke blev skyldigere til straf ved at ha født en bytting end sønnen ved at være det? – Joho, han indrømmet det ogsaa ... Tilslut hadde han usvigelig sikkert opdaget, at der ikke fandtes medynk med trolleskap og dævelskap i denne verden, og derfor makte han hatets og hevners aand og vilde være en bytting tilgavns, og resultatet blev, at han hadde git sig ulivssaar med sine egne vaaben Vel, det blev det ogsaa vanskelig at nægte – –

Men skulde det være umaken værddt at fortsætte saan en tyve aars monolog ... kanske i tyve aar til? – Det kunde ikke bli alvorlig mening i den ting. Fortsætte dette tragikomiske oprør mot de magter, vi nævner gud og skjæbne – –

Tankerne svirret og summet, og han holdt for ørene og tilstod, at han bare forsøgte at narre dem i floke ved deklamationer. Han taalte ikke, at han ikke hadde villet si farvel ^[145] til sin mor, det var den enkle sandhet; under den vaandet han sig.

«Men jeg vil ikke!» skrek han. «Jeg vil ikke!» Og han vraltet frem og tilbake og fræste i rasende sinne stumper av sætninger. «Over os er alene gud!» haanlo han. «– Aa, du vidunderlige, kristelige hovmod – – Naaja, forsaavidt som vi alle er vanskapninger for vorherre –»

«– Puh, her blir for varmt,» stønnet han og aapnet et vindu. Men fra den svarte nat tonet de fordømte tanker, klokkeklemtene sang dem, havet bruste dem.

«Jeg vil ikke, jeg vil ikke,» hvisket han bønlig og flygtet fra vinduet ... Tja, han kunde gjerne forvise sig om, at midlet var tilstede, dersom han ændret vilje, sa han for at feie angsten unda. Resten – testamentet og det øvrige – var i orden. Og han tok paa at lete i skrivebordsskufferne, rotet i totre av dem, til han fandt en liten amerikansk revolver. Den stod han og veiet og, tydet det gnidrede amerikanske fabrikkstempel. – Den var ladd, hadde været det fra den sommeren, taterne huserte saa ilde paa Sørøen. Men hanen var rimeligvis fastrustet, patronerne fordærvet – –

[156] «Og jeg vil ikke,» sa han haardt og saa ut gjennom det aapne vindu. «Og

jeg tør ikke heller,» kniste han, løftet revolveren til munden og gapte og fyrte skuddet av.

Tryggve Andersens *Bispesønnen og andre fortællinger* er lastet ned gratis fra bokselskap.no